

Adgangen til å utelukke aksjonærer fra aksjeselskap

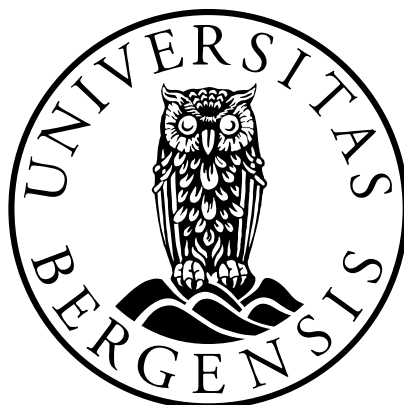
*En analyse av aksjeloven
§ 4-25 første ledd nr. 2*

Kandidatnummer:

148

Antall ord:

14933

JUS399 Masteroppgave
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

01.06.2016

INNHALDSFORTEGNELSE

1.	INNLEDNING	5
1.1	Tema og formål	5
1.2	Rettslig plassering. Rettskildebruk.....	6
1.3	Bakgrunn for bestemmelsen	10
1.4	Avgrensninger	11
1.5	Gjennomføringen av utelukkelse.....	11
2.	HENSYN BAK REGLENE OM UTELUKKELSE	12
2.1	Hensynet til selskapet. Flertallsprinsippet.....	12
2.2	Minoritetsvernet	13
2.3	Vinningsformålet, likhetsprinsippet og hensynet til «uskyldige» aksjonærer.....	14
2.4	Hensynet til selskapskreditorer og medkontrahenter, ansatte og virksomheten	15
2.5	Verdsettelsen av aksjene.....	16
3.	OBLIGASJONSRETTLIGE PARALLELLER	16
4.	PARTENE I EN SAK OM UTELUKKELSE.....	18
4.1	Hvem kan kreve utelukkelse og hvem kan kreves utelukket?.....	18
5.	DE MATERIELLE VILKÅR FOR UTELUKKELSE	24
5.1	Forholdet mellom de to alternativene i § 4-25 første ledd nr. 2	24
5.2	Vurderingstidspunktet	25
5.3	Noen bemerkninger om identifikasjon i aksjeselskaper	26
5.4	Aksjonærmotsetninger som utelukkelsesgrunn	27
5.4.1	Motsetningsforholdets tema	27
5.4.2	Motsetningsforholdet må være «alvorlig».....	32
5.4.3	Betydningen av subjektiv klander	37
5.4.4	Motsetningsforholdets varighet	40
5.5	Utelukkelse på grunn av «andre tungtveiende grunner»	43
5.5.1	«[A]ndre tungtveiende grunner» sin rolle. Aktuelle forhold	43
5.5.2	Innholdet i kriteriet «andre tungtveiende grunner»	46

5.5.3	Retningslinjer for skjønnets	48
6.	AVSLUTTENDE BEMERKNINGER	52
7.	KILDER	54
7.1	Lover	54
7.2	Forarbeider	54
7.3	Rettspraksis	54
7.3.1	Høyesterettspraksis.....	54
7.3.2	Underrettspraksis.....	55
7.4	Litteratur.....	55

1. INNLEDNING

1.1 Tema og formål

Temaet for denne avhandlingen er § 4-25 første ledd nr. 2 i lov 13. juni 1997 nr. 44 om aksjeselskaper (aksjeloven). Bestemmelsen gir aksjeselskaper rett til å kreve at domstolene utelukker en aksjonær fra selskapssamarbeidet «dersom ... det har oppstått et alvorlig og varig motsetningsforhold mellom aksjeeieren og andre aksjeeiere i selskapet vedrørende driften av selskapet, eller det foreligger andre tungtveiende grunner som tilsier at aksjeeieren utløses». Aksjelovens utløsningsbegrep er i denne avhandlingen erstattet med begrepet «utelukkelse».¹

Å eie et aksjeselskap i fellesskap kan by på utfordringer. Den økonomiske fordel av eierskapet forutsetter at virksomheten genererer overskudd. I mindre aksjeselskaper med få aksjonærer og tett samarbeid, vil lønnsomheten av selskapsdriften i større grad avhenge av at den enkelte eier opptrer hensynsfullt og lojalt mot selskapet og de øvrige aksjonærer. Plikt- og tillitsbrudd, manglende engasjement og interessekonflikter på eiersiden vil da i større grad kunne vanskeliggjøre samarbeidet.

I utgangspunktet er motsetninger mellom aksjonærene ment å løses på generalforsamlingen, gjennom flertallskravene i aksjeloven §§ 5-17 til 5-20. Så lenge et tilstrekkelig flertall oppnås på generalforsamlingen, er eventuelle opponenter henvist til å leve med beslutningen. I enkelte mer kompliserte tilfeller av uenighet mellom aksjonærene blir imidlertid disse reglene for tekniske og kategoriske til å kunne tilby en tilfredsstillende løsning på oppståtte motsetninger. Erfaring viser at det ofte er knyttet både prestisjemessige og følelsesmessige interesser til eierskap av aksjer i aksjeselskap, i tillegg til de økonomiske, og at konflikter mellom aksjonærene kan bli så dyptgripende at selskapet mister handlekraft.²

---

¹ Slik også Woxholth 2014 s. 291-292, Bråthen 1999 s. 87, Aarbakke mfl. s. 300 og Giertsen 2003 s. 69.

² Se for eksempel motsetningsforholdene mellom Bergshaven-brødrene, senest i LA-2015-4323.

Hovedregelen i aksjeloven er at eierskifte skjer ved frivillig overdragelse.³ Der forholdet til en aksjonær har blitt så dårlig at selskapet ønsker samarbeidet avsluttet, vil utgangspunktet derfor være at aksjonæren må oppfordres til å avhende aksjene sine. I de aksjeselskaper som reguleres av aksjeloven er imidlertid aksjene ofte utsatt for omfattende omsetningsbegrensninger, og de er dermed i realiteten ikke fritt omsettelige.⁴ I og med at det for aksjer i aksjeselskap dessuten ofte mangler et marked for omsetning, er det gjerne begrenset likviditet i aksjene.⁵ En aksjonær vil derfor både kunne ha vanskeligheter med og motforestillinger mot å selge aksjene sine, og selskapet får da problemer med å avslutte samarbeidet med aksjonæren på ordinær måte. I slike tilfeller oppstår det et behov for at loven tilbyr andre mekanismer for strukturendringer på eiersiden. Adgangen til utelukkelse etter aksjeloven § 4-25 imøtekommer dette behovet.

Selv om § 4-25 har vært gjeldende siden lovens ikrafttredelse i 1999, er det i rettspraksis svært få eksempler på at aksjeselskaper har reist krav om å utelukke en aksjonær. Bestemmelsen har ikke vært gjenstand for behandling i Høyesterett, noe som gjør at rettsregelens virkeområde og rekkevidde er uklar. Formålet med denne avhandlingen er å redegjøre nærmere for innholdet i vilkårene for utelukkelse etter § 4-25 første ledd nr. 2, og å avklare utelukkelsesadgangens rolle i forhold til aksjelovens øvrige mekanismer for strukturendringer på eiersiden. Det skal herunder analyseres hvilke hensyn bestemmelsen er ment å ivareta, om utelukkelsesbeføyelsen er forbeholdt visse aksjonærgrupperinger og hvilke krav som stilles for at et motsetningsforhold kan legitimere utelukkelse. Gjennom avhandlingen skal jeg også forsøke å avklare det innbyrdes forhold mellom bestemmelsens to alternativer, og hvilke andre forhold enn aksjonærmotsetninger som kan lede til utelukkelse etter § 4-25 første ledd nr. 2.

1.2 Rettslig plassering. Rettskildebruk

Aksjeloven § 4-25 første ledd lyder slik:

«Retten skal etter søksmål fra selskapet utløse en aksjeeier fra selskapet dersom

---

³ Jf. aksjeloven 4-15 første ledd.

⁴ Se aksjeloven §§ 4-15 (2) 4-16 (2) tredje punktum og 4-18.

⁵ Slik påpekt av Bråthen 1999 s. 89.

1. *aksjeeieren ved mislighold har krenket selskapsforholdet vesentlig, eller*
2. *det har oppstått et alvorlig og varig motsetningsforhold mellom aksjeeieren og andre aksjeeiere i selskapet vedrørende driften av selskapet, eller det foreligger andre tungtveiende grunner som tilsier at aksjeeieren utløses.»*

I andre ledd heter det videre at:

«Beslutning om at selskapet skal reise sak om utløsning treffes av generalforsamlingen etter forslag fra styret.»

Bestemmelsen gir selskapet en mulighet for å løse opp i konflikter på eiersiden i selskapet ved å avslutte samarbeidet med en aksjonær. Regelen fremstår som et motstykke til aksjeloven § 4-24, som i lignende situasjoner gir en *aksjonær* adgang til å kreve å få tre ut av selskapssamarbeidet ved at selskapet innløser vedkommendes aksjer. Etter § 4-24 første ledd nr. 3 kan innløsning, på samme måte som utelukkelse, kreves ved «alvorlig og varig motsetningsforhold mellom aksjeeieren og andre aksjeeiere i selskapet vedrørende driften av selskapet». I forarbeidene er det vist til at vilkårene i § 4-25 første ledd nr. 2 første alternativ tilsvarer vilkårene for innløsning i § 4-24 første ledd nr. 3.⁶ Rettskilder tilknyttet § 4-24 vil av denne grunn kunne gi veiledning ved tolkningen av § 4-25 første ledd nr. 2.

Aksjeloven § 4-25 har også en grenseflate mot bestemmelsen om aksjonærers rett til å kreve oppløsning i § 16-19. Etter ordlyden kan oppløsning bare kreves dersom noen som representerer selskapet har begått myndighetsmisbruk etter §§ 5-21 og 6-28. Høyesterett slo imidlertid i Rt. 2000 s. 931 (heretter Inco-dommen) fast at § 16-19 må suppleres av alminnelige rettsgrunnsetninger, slik at også samarbeidsproblemer kan gi grunnlag for oppløsning av selskapet.⁷ Rettskilder tilknyttet oppløsningsbestemmelsen vil dermed også kunne gi bidrag ved tolkningen av § 4-25 første ledd nr. 2.

---

⁶ Jf. NOU 1996: 3 s. 126.

⁷ Se Rt. 2000 s. 931 (s. 940).

Selv om de tre bestemmelsene har tydelige likhetstrekk både med hensyn til struktur og vilkår, er det særlig to viktige forskjeller mellom § 4-25 på den ene siden, og §§ 4-24 og 16-19 på den andre siden.

Den ene sentrale forskjellen knytter seg til rettighetssubjektet for beføyelsene. Mens §§ 4-24 og 16-19 gir rettigheter til en enkeltaksjonær, er det *selskapet*, ved styret og generalforsamlingen, som er tildelt søksmålskompetanse etter § 4-25, jf. andre ledd.

Den andre sentrale forskjellen henger trolig sammen med den første, og knytter seg til plasseringen av ordlyden «tungtveiende grunner». Mens «andre tungtveiende grunner» etter § 4-25 utgjør et selvstendig grunnlag for utelukkelse, er «tungtveiende grunner» i §§ 4-24 og 16-19 oppstilt som et overordnet terskelvilkår som må være oppfylt *i tillegg til* en eller flere av de opplistede situasjoner.⁸ Denne forskjellen resulterer i at terskelen for innløsning og oppløsning etter ordlyden fremstår høyere enn terskelen for utelukkelse. I tillegg vil utelukkelsesbestemmelsen etter ordlyden ramme flere situasjoner enn bestemmelsene om innløsning og oppløsning.⁹ Hva som er årsaken til denne ulike utformingen, og hvorvidt den er et resultat av et bevisst lovgivervalg, er ikke uten videre klart. I forarbeidene er forskjellen ikke kommentert, til tross for at §§ 4-24 og 4-25 ble innført og utformet på bakgrunn av felles drøftelser i lovgivningsprosessen.¹⁰

En tredje viktig forskjell mellom §§ 4-24 og 4-25, er at det i § 4-24 andre ledd er bestemt at en påstand om innløsning ikke kan tas til følge dersom dette vil medføre «vesentlig skade for selskapets virksomhet eller for øvrig virke urimelig overfor selskapet». En lignende skranke er ikke inntatt i § 4-25.

De nevnte forskjeller kan påvirke hvordan ulike hensyn gjør seg gjeldende ved anvendelsen av § 4-25. Forholdet til disse andre mekanismene for endring av eierforholdene i selskapet vil i tillegg kunne bidra til å belyse hvilken funksjon aksjeloven § 4-25 er ment å ha.

---

⁸ Dog slik at det etter § 16-19 kreves «*særlig* tungtveiende grunner».

⁹ Se for øvrig punkt 5.5 nedenfor.

¹⁰ Se NOU 1996: 3 punkt 8.4 (s. 73 flg.) og Ot.prp. nr. 23 (1996-1997) punkt 10 (s. 104 flg.).

Aksjelovens bestemmelse om utelukkelse ble i forarbeidene drøftet med utgangspunkt i selskapslovens tilsvarende bestemmelse, og vilkårene i § 4-25 har likhetstrekk med vilkårene i selskapsloven § 2-36.¹¹ Av denne grunn vil også selskapslovens bestemmelse, og forarbeidene tilknyttet denne, tjene som tolkningsfaktor ved analysen av vilkårene i aksjeloven § 4-25.¹² Selskaper som reguleres av selskapsloven har imidlertid viktige særtrekk med hensyn til samarbeidsrammer, heftelsesform og beslutningstaking, noe som gjør at selskapslovens rettskilder ikke nødvendigvis er overførbare ved tolkningen av aksjelovens bestemmelser. Likheter og ulikheter mellom selskapsformene må derfor tas i betraktning når det vurderes om rettskildefaktorer tilknyttet selskapsloven har relevans, hvilke slutninger som kan utledes fra disse og hvilken vekt de eventuelt skal tillegges.

Det øvrige kildetilfanget omkring regelen om utelukkelse, er begrenset. I og med at regelen som behandles er lovfestet, vil utgangspunktet for tolkningen være lovtekst og forarbeider. Uttalelsene i forarbeidene gir ikke direkte svar på de problemstillinger som reises i avhandlingen, men gir uttrykk for hvilke hensyn utelukkelsesadgangen er ment å ivareta. Av rettspraksis foreligger det bare noen få dommer fra underretter, og avgjørelser fra disse instanser har generelt liten rettskildemessig vekt. I mangel av andre rettskilder vil likevel flere underrettsdommer anvendes ved tolkningen, men da først og fremst som eksempler på aktuelle situasjoner og vektlagte momenter. Domspremissene vil også kunne ha argumentasjonsverdi i den grad de bygger på veloverveide og fornuftige vurderinger.

Ved de rettslige analyser som skal foretas i det følgende, vil også reelle hensyn, særlig system-, formåls- og konsekvensbetraktninger, spille en stor rolle. Vekten av reelle hensyn i juridisk argumentasjon er omdiskutert i teorien.¹³ Praksis har imidlertid vist at Høyesterett anvender reelle hensyn aktivt ved fastleggelsen av gjeldende rett, i de tilfeller hvor lovteksten

---

¹¹ Se NOU 1996: 3 s. 75, sml. lov 21. juni 1985, nr. 83 om ansvarlige selskaper og kommandittselskaper (selskapsloven) § 2-36.

¹² Også i Bråthen 1999 s. 102 og Giertsen 2003 s. 69 hentes veiledning i selskapslovens forarbeider ved tolkningen av aksjelovens utelukkelsesbestemmelse.

¹³ Se f.eks. Skoghøy s. 257-258.

er uklar og de øvrige autoritative rettskilder ikke gir svar.¹⁴ Hvilke hensyn som begrunner og begrenser utelukkelsesadgangen, vil det redegjøres nærmere for i kapittel 2 nedenfor.

1.3 Bakgrunn for bestemmelsen

Innføringen av selskapets adgang til å utelukke en aksjonær representerte en nyhet ved aksjeloven av 1997.¹⁵

Tradisjonelt har selskapets forhold til aksjonærene vært forbundet med den kapital som aksjonærene tilfører selskapet.¹⁶ *Hvem* som bidrar med kapitalen har vært av underordnet betydning. Av denne grunn er hovedregelen i aksjeselskapsretten at aksjer er fritt omsettelige.¹⁷ I forlengelsen av dette er utgangspunktet at aksjonærer ikke kan ekskluderes fra selskapet mot sin vilje, jf. § 5-20 første ledd nr. 3, sammenholdt med andre ledd. Som antydnet i punkt 1.1, er det imidlertid i aksjeselskaper sjeldent uvesentlig hvem som eier aksjene i selskapet. Det er disse erkjennelser som ligger til grunn for unntaket fra utelukkelsesforbudet i aksjeloven § 4-25.

Regelen om utelukkelse ble innført i forbindelse med at det i norsk rett ble opprettet et skille mellom aksjeselskaper med mange og få aksjonærer. Denne differensieringen resulterte i at reguleringen av aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper ble fordelt på to separate lover.¹⁸ Det ble ved innføringen av dette skillet mulig i aksjeloven å hjemle beføyelser som først og fremst egner seg for aksjeselskaper med mindre spredt aksjonærsammensetning og tettere samarbeid. Slike aksjeselskaper har betydelige likhetstrekk med ansvarlige selskaper, hvor deltakerne både eier og driver selskapet, og hovedregelen er omsetningsrestriksjoner.¹⁹ I allmennaksjeloven ble det ikke inntatt en regel tilsvarende aksjeloven § 4-25. I store, børsnoterte aksjeselskaper er det

---

¹⁴ Se for eksempel Rt. 2010 s. 291 og Rt. 2012 s. 1951.

¹⁵ Jf. Ot.prp. nr. 23 (1996-1997) s. 109.

¹⁶ Jf. Bråthen 2009 s. 85.

¹⁷ Jf. aksjeloven § 4-15 første ledd.

¹⁸ Se Ot.prp. nr. 36 (1993-1994) s. 33.

¹⁹ Jf. selskapsloven § 2-28. Sml. aksjeloven § 4-15 andre og tredje ledd.

vanskelig å tenke seg at interessemotsetninger mellom to aksjonærer, eller andre forhold ved en enkeltaksjonær, kan reise et behov for utelukkelse.

1.4 Avgrensninger

I tillegg til at aksjeloven i § 4-25 første ledd nr. 2 hjemler utelukkelse ved kvalifiserte motsetningsforhold og andre tungtveiende grunner, kan utelukkelse skje dersom aksjonæren «ved mislighold har krenket selskapsforholdet vesentlig», jf. § 4-25 første ledd nr. 1. Av hensyn til rammene for en masteravhandling har jeg valgt å holde de materielle vilkårene i første ledd nr. 1 utenfor oppgavens tema. De deler av avhandlingen som omhandler utelukkelsesadgangen generelt, vil imidlertid ha gyldighet også for § 4-25 første ledd nr. 1.

I aksjeloven § 4-25 tredje ledd heter det at «§ 4-24 tredje og fjerde ledd gjelder tilsvarende». De nevnte bestemmelser i § 4-24 omhandler verdsettelsen av innløsningssummen og fremgangsmåten for gjennomføring av innløsningen. Fokuset i denne avhandlingen ligger på det materielle virkeområdet for utelukkelsesadgangen, og disse prosessuelle elementene faller dermed i utgangspunktet utenfor avhandlingens tema. Verdsettelsesprinsippene ved og gjennomføringen av utelukkelse vil likevel kommenteres kort nedenfor, i og med at begge får betydning for hvilke hensyn som gjør seg gjeldende ved utelukkelse.²⁰

1.5 Gjennomføringen av utelukkelse

Første steg i prosessen mot utelukkelse består i at styret fremsetter forslag for generalforsamlingen om å utelukke en aksjonær. Generalforsamlingen må så behandle forslaget og treffe vedtak om å reise søksmål for domstolene med krav om at aksjonæren utelukkes, jf. § 4-25 andre ledd. I og med at ikke annet er presisert i bestemmelsen, treffes vedtaket med alminnelig flertall.²¹ Endelig beslutning om utelukkelse forutsetter rettskraftig avgjørelse fra domstolene, jf. § 4-25 første ledd.

---

²⁰ Se henholdsvis punkt 1.5 og 2.5.

²¹ Jf. aksjeloven § 5-17.

Utelukkelse skal i utgangspunktet gjennomføres etter reglene om nedsetting av aksjekapitalen i aksjelovens kapittel 12, jf. §§ 4-25 tredje ledd, jf. 4-24 fjerde ledd. Utelukkelsen kan imidlertid foretas uten kapitalnedsettelse dersom utelukkelsesbeløpet ligger innenfor rammen av midlene som kan benyttes til utdeling av utbytte etter § 8-1.

2. HENSYN BAK REGLENE OM UTELUKKELSE

2.1 Hensynet til selskapet. Flertallsprinsippet

Ifølge forarbeidene er formålet med utelukkelsesadgangen å forhindre at selskapet blir vesentlig skadelidende som følge av forhold ved en aksjonær.²² Det bærende hensyn bak bestemmelsen er således hensynet til selskapet. Hva som egentlig omfattes av selskapsinteressen, har vært mye diskutert i teorien. Selskapsinteressen kan forstås i snever og vid forstand. Mens selskapsinteressen i snever forstand henviser til summen av aksjonærinteressene, primært vinningsformålet, omfatter selskapsinteressen i vid forstand også hensynet til samfunnet, de ansatte og kreditorer (tredjemannsinteresser). Den regjerende oppfatning i teorien synes å være at hva som omfattes av hensynet til selskapet må bero på en tolkning av hver enkelt bestemmelse, og en vurdering av hvilke interesser bestemmelsens formål legger opp til å ivareta.²³ Et særlig spørsmål i denne sammenheng blir om hensynet til *selskapet* i § 4-25 først og fremst viser til aksjonærinteressene, eller om også tredjemannsinteresser skal tillegges vekt ved domstolenes anvendelse av bestemmelsen.

Som nevnt ovenfor i punkt 1.2, er det i § 4-25 – til forskjell fra i § 4-24 – ikke lagt opp til at domstolene skal foreta en overordnet vurdering av om tungtveiende grunner tilsier utelukkelse, eller om utelukkelse vil skade selskapet. I forarbeidsuttalelser tilknyttet § 4-24 er det presisert at interesseavveiningene i første og andre ledd er ment å sikre at selskapet ikke blir vesentlig skadelidende eller urimelig behandlet som følge av innløsningen, og at innløsningen bygger på

---

²² Jf. NOU 1996: 3 s. 76.

²³ Om skillet mellom den vide og snevre selskapsinteressen, se Normann 1994 s. 369-374, Werlauff s. 31-42 og Truyen 2005 s. 176-192.

en forsvarlig avveining av de kryssende hensyn som gjør seg gjeldende.²⁴ Et innløsningskrav reises av en enkeltaksjonær alene, og bygger således ikke på en interesseavveining. Et krav om utelukkelse, derimot, fordrer vedtak fra styret og generalforsamlingen. Ved utelukkelse har dermed selskapets organer på forhånd anledning til å foreta de interesseavveininger som domstolene er ment å foreta etter § 4-24 første og andre ledd. Disse forskjellene mellom §§ 4-24 og 4-25 gir inntrykk av at styrets og generalforsamlingens avveining er ment å veie tungt ved spørsmål om utelukkelse etter § 4-25. Dette tilsier at det først og fremst er summen av aksjonærinteresser som er det bærende hensyn bak § 4-25.

Selv om lovgiverne har lagt avveiningskompetansen til generalforsamlingens flertall, fremgår det klart av forarbeidene at de motstridende hensyn tilsier at adgangen kontrolleres utenfra. Dette er årsaken til at den endelige beslutningskompetanse ble lagt til domstolene, i stedet for til generalforsamlingen.²⁵ De motstridende hensyn må derfor reflekteres i vurderingen av hva som kreves for at bestemmelsens vilkår anses oppfylte.

2.2 Minoritetsvernet

I aksjeselskap treffes beslutninger normalt med alminnelig flertall på generalforsamlingen.²⁶ For aksjonærer som eier mindre enn 50 prosent av aksjene, innebærer dette majoritetsprinsippet at det er vanskelig å utøve kontroll og innflytelse over selskapet. Problemene forsterkes ytterligere av mangelen på marked for salg av aksjene, og av eventuelle omsetningsbegrensninger. Ulempene ved minoritetsposisjonen gjør det dessuten vanskelig å finne kjøpere som er villige til å betale en pris som reflekterer aksjenes underliggende verdi. Av disse grunner har lovgiver gjennom aksjeloven vedtatt en rekke regler som har til hensikt å beskytte minoritetsaksjonærene og sikre at majoritetsprinsippet ikke leder til misbruk eller overgrep.

---

²⁴ Jf. Ot.prp. nr. 23 (1996-1997) s. 108.

²⁵ Se NOU 1996: 3 s. 126, hvor aksjelovutvalget forslø å legge avgjørelsesmyndigheten til generalforsamlingen, og departementets bemerkninger til forslaget i Ot.prp. nr. 23 (1996-1997) s. 110.

²⁶ Jf. aksjeloven § 5-17.

Regelen om utelukkelse utfordrer dette minoritetsvernet. Ved utelukkelse blir en aksjonær pålagt å avhende aksjene sine til selskapet, mot sin vilje. Denne spenningen mellom minoritetsvernet og majoritetsprinsippet må tas i betraktning ved vurderingen av om selskapet skal gis medhold i et krav om utelukkelse av en aksjonær.

2.3 Vinningsformålet, likhetsprinsippet og hensynet til «uskyldige» aksjonærer

Det er et sentralt prinsipp i aksjeselskapsretten at virksomheten skal drives med det formål å generere overskudd og økonomisk fordel for aksjonærene, enten i form av utbytte eller verdistigning på aksjene, jf. aksjeloven §§ 1-1 tredje ledd nr. 2 og 2-2 andre ledd forutsetningsvis (vinningsformålet). Ved utelukkelse har aksjonæren krav på å få utbetalt et beløp som tilsvarer aksjenes virkelige verdi, jf. § 4-25 tredje ledd, jf. § 4-24 tredje ledd, jf. § 4-17 femte ledd. I og med at utbetalingen kan gjennomføres ved å benytte de midler som ellers kan utdeles som utbytte, kan utelukkelse innebære en svekkelse av aksjonærenes utbyttegrunnlag og mulighetene for å finansiere virksomheten.

Dette vinningsformålet utgjør imidlertid det primære hensyn bak aksjonærinteressene. Vinningsformålet antas dermed ivaretatt ved at utelukkelse krever forslag fra styret og vedtak fra generalforsamlingen. Lovgiverne skriver således i forarbeidene at forslagskompetansen ble lagt til styret for at styret skulle ha mulighet til å avveie selskapets interesse i utelukkelse mot den økonomiske belastningen utelukkelsen ville innebære for selskapet.²⁷

Aksjeloven bygger også på et likhetsprinsipp, som innebærer at alle aksjonærer har lik rett til selskapskapitalen.²⁸ Ved utelukkelse kanaliseres deler av selskapets kapital ut til én enkelt aksjonær. Selv om en utelukkelse gjøres mot aksjonærens vilje – og derfor normalt ikke oppleves som en fordel for vedkommende – vil utelukkelsen innebære en forskjellsbehandling av aksjonærene. I § 4-25 har imidlertid lovgiverne sett det slik at likhetsprinsippet må vike i de

---

²⁷ Se NOU 1996: 3 s. 76.

²⁸ Se aksjeloven § 4-1.

situasjoner som utelukkelsesbestemmelsen foreskriver.²⁹ Forskjellsbehandlingen vil dermed være rettmessig så lenge de snevre vilkårene er oppfylte.

De berørte parter vil dessuten ha mulighet til å kreve seg innløst, reise krav om erstatning eller kreve selskapet oppløst dersom utelukkelse innebærer en krenkelse av vinningsformålet eller likhetsprinsippet.³⁰ Av disse grunner vil likhetsprinsippet og vinningsformålet yte begrenset motstand mot et legitimt begrunnet utelukkelseskrav.

2.4 Hensynet til selskapskreditorer og medkontraahenter, ansatte og virksomheten

Hensynet til selskapets kreditorer og medkontraahenter gjør seg også gjeldende ved utelukkelse, i og med at selskapets kapitalgrunnlag reduseres. Dette hensynet ivaretas imidlertid ved at utelukkelse gjennomføres etter aksjelovens strenge regler for kapitalnedsettelse eller at utelukkelsesbeløpet hentes fra selskapets såkalte «frie egenkapital».³¹ Utelukkelse forutsetter således at selskapets evne til å dekke sine økonomiske forpliktelser, ikke forringes til skade for kreditorer eller andre medkontraahenter.

I Inco-dommen la Høyesterett, ved vurderingen av et oppløsningskrav, vekt på hensynet til de ansatte og virksomheten.³² Dette momentet ble også tillagt vekt ved lagmannsrettens vurdering av et innløsningskrav i LA-2015-4323, med henvisning til Inco-dommen.³³ Også ved utelukkelse kan de ansatte og deler av virksomheten stå i fare som en følge av at virksomheten nedskaleres. Generalforsamlingen står imidlertid når som helst fritt til, riktignok med to tredjedels flertall, å beslutte å foreta en kapitalnedsettelse etter reglene i kapittel 12, jf. § 12-1 første ledd.³⁴ For beslutninger etter denne bestemmelsen vil hensynet til de ansatte og virksomheten ikke utgjøre et hinder. Det foreligger ikke vektige grunner som tilsier at disse hensyn skal stå sterkere når kapitalnedsettelsen gjennomføres som ledd i en utelukkelse, enn

---

²⁹ Se NOU 1996: 3 s. 76.

³⁰ Jf. henholdsvis aksjeloven §§ 4-24 første ledd nr. 1, 17-1 og 16-19.

³¹ Se aksjeloven kapittel 12 og § 8-1.

³² Se Rt. 2000 s. 931 (s. 940).

³³ Se LA-2015-4323, tredje avsnitt under punktet «Kravet om «særlig tungtveiende grunner»».

³⁴ Aksjekapitalens størrelse er vedtektsbestemt, og det kreves derfor flertall som for vedtektsendringer, jf. aksjeloven § 2-2 første ledd nr. 4, jf. § 5-18.

når den foretas som en ordinær forretningsmessig transaksjon. Tredjemannshensyn bør derfor ikke utgjøre et argument mot utelukkelse når generalforsamlingens flertall først har fattet flertallsvedtak om å reise søksmål. En annen ting er at slike interesser kan forsterke behovet for utelukkelse, særlig hvor selskapets fortsatte drift er truet av de omstendigheter som begrunner utelukkelseskravet.³⁵

2.5 Verdssettelsen av aksjene

Selv om verdsettelsesprinsippene i utgangspunktet faller utenfor rammene for denne avhandlingen, er det behov for en innledende bemerkning tilknyttet verdsettelsen av aksjene ved utelukkelse. I rettspraksis går tendensen i retning av at den utelukkede aksjonær blir avkortet med en minoritets- og likviditetsrabatt.³⁶ Dette innebærer at aksjonæren ved utelukkelse sjeldent får realisert aksjenes underliggende verdi, men risikerer å måtte akseptere en langt lavere kompensasjon. Denne tendens forsterker utelukkelsesbeføyelsens inngripende karakter, og bør dermed i noen grad påvirke hvor høy terskelen for utelukkelse skal være.

3. OBLIGASJONSRETTSLIGE PARALLELLER

Et selskapsforhold utgjør på mange måter et langvarig avtaleforhold.³⁷ Både i forholdet mellom aksjonærer og selskapet, innad i selskapet og i selskapets forhold utad, etableres det i stor grad ulike rettigheter og forpliktelser. Den utelukkelsessituasjon som behandles i denne avhandlingen, representerer et av de tilfeller hvor selskapsretten har klare likhetstrekk med den alminnelige obligasjonsrett. Utgangspunktet i avtaleretten er at avtaler skal holdes. Ved inntrådte forhold som gjør det vanskelig å oppfylle avtalen som forutsatt, gir den ulovfestede læren om bristende forutsetninger mulighet for å revidere eller sette til side avtalen.³⁸ På samme måte gir utelukkelsesadgangen i aksjeloven mulighet for å terminere avtaleforholdet med en av aksjonærene, dersom samarbeidet av ulike grunner ikke fungerer som forutsatt.

---

³⁵ Se for eksempel LB-2015-137573, tredje avsnitt under punktet «Den konkrete vurderingen av utløsningskravet».

³⁶ Se for eksempel RG 2008 s. 752, som gjelder § 4-25, samt RG 2011 s. 644 og LA-2015-4323 (anket til Høyesterett), som gjelder § 4-24.

³⁷ Slik også Giertsen 2003 s. 53.

³⁸ Se NOU 1979: 32 s. 36 og Rt. 1999 s. 922 (Salhusbro-dommen).

Som tidligere nevnt, representerte utelukkelsesadgangen en nyhet ved aksjeloven av 1997. I de generelle motiver i forarbeidene skriver aksjelovutvalget at det også tidligere kunne tenkes utelukkelse, da etter alminnelige prinsipper om mislighold og bristende forutsetninger, men at ingen dom hadde slått fast dette.³⁹ Denne uttalelsen gir inntrykk av at det var disse alminnelige prinsipper man ønsket å lovfeste gjennom den vedtatte utelukkelsesadgang.

I samme retning trekker at lovgiverne i forarbeidene tar utgangspunkt i selskapslovens modell for dens tilsvarende bestemmelse for ansvarlige selskap og kommandittselskaper.⁴⁰ I forarbeidene til selskapsloven er det uttrykkelig uttalt at utelukkelsesadgangen bygger på den alminnelige læren om bristende forutsetninger.⁴¹

Som utgangspunkt for oppgavens tema kan det etter dette slås fast at utelukkelsesadgangen bygger på den obligasjonsrettslige læren om bristende forutsetninger. Denne parallellen vil være nyttig når det senere skal avklares hva som ligger i de skjønnsmessige generalklausuler som angir vilkårene for utelukkelse.

Det er ikke rettskildemessige holdepunkter for å overføre forutsetningslærens vilkår i sin rene form til selskapsrettens område. Tvert imot er det i juridisk teori uttrykt generell skepsis til å overføre prinsipper og regler fra obligasjonsretten til selskapsretten.⁴² Vilkårene i den alminnelige forutsetningslæren vil dermed bare tjene som argumenter ved vurderingen av om vilkårene for utelukkelse er oppfylt.⁴³

I første alternativ i § 4-25 første ledd nr. 2 har lovgiver presisert hvilke momenter som skal være styrende for om forutsetningene har bristet på en slik måte og i en slik grad at utelukkelse

---

³⁹ Se NOU 1996: 3 s. 75.

⁴⁰ Se Ot.prp. nr. 23 (1996-1997) s. 110 og NOU 1996: 3 s. 75.

⁴¹ Se NOU 1980: 19 s. 127.

⁴² Om forholdet mellom selskapsretten og obligasjonsretten, se Truyen 2005 s. 69-81 og Giertsen 2003 s. 53-70. Se også Woxholth 2005 s. 183.

⁴³ Slik også Høivik s. 140 (om oppløsning). Se tilsvarende Woxholth 2005 s. 183 om selskapsloven § 2-36. Se for øvrig punkt 5.5.2 nedenfor.

kan skje. Den konkrete forutsetningsbrist er der angitt til «motsetningsforhold». Vilkårene for at bristen er tilstrekkelig vesentlig, er formulert som et krav om at motsetningsforholdet må være «alvorlig og varig». Ved vurderingen etter første alternativ blir det derfor ikke behov for å supplere med den alminnelige forutsetningslærens innhold og vilkår. I bestemmelsens andre alternativ er imidlertid forutsetningsbristen mer generelt angitt til «andre tungtveiende grunner». Ved analysen av et såpass vidt formulert vurderingstema, vil den alminnelige forutsetningslære kunne gi betydelig veiledning med hensyn til hvilke forhold som omfattes. Dette kommer jeg tilbake til når jeg senere skal utpensle innholdet i kriteriet «andre tungtveiende grunner» i punkt 5.5.

4. PARTENE I EN SAK OM UTELUKKELSE

4.1 Hvem kan kreve utelukkelse og hvem kan kreves utelukket?

Som tidligere nevnt, er det selskapet ved styret og generalforsamlingen som er rettighetssubjekt etter § 4-25. Det er dermed i realiteten den eller de aksjonærer som til enhver tid kontrollerer styret og representerer flertallet av de avgitte stemmene på den aktuelle generalforsamlingen, som kan fatte vedtak om utelukkelse.

Den som kan kreves utelukket, er en «aksjeeier», jf. § 4-25 første ledd. Hvem som er aksjeeier, vil fremgår av aksjeeierboken.⁴⁴ En aksjeerverver kan således ikke kreves utelukket fra selskapet før vedkommende er innført i aksjeeierboken. Selskapet er i slike tilfeller henvist til å nekte å samtykke til ervervet etter § 4-15 andre ledd.

Et særlig spørsmål er om utelukkelse er en beføyelse som er forbeholdt majoritetsaksjonærer, eller om også minoritetsaksjonærer kan benytte seg av beføyelsen. Spørsmålet ble reist, men ikke besvart, i en nylig avsagt kjennelse av Borgarting lagmannsrett i LB-2015-137573 (heretter Virtuell treningssykkel-dommen).⁴⁵

---

⁴⁴ Se aksjeloven §§ 4-5 andre ledd og 4-16 fjerde ledd.

⁴⁵ LB-2015-137573, åttende avsnitt under punktet «De rettslige utgangspunktene».

Når det her tales om *majoritetsaksjonærer*, menes den eller de aksjonær(er) som på grunnlag av avtale eller som eier av aksjer har bestemmende innflytelse i selskapet, og dermed har kompetanse til å treffe flesteparten av beslutninger, jf. aksjeloven § 5-17. Begrepet *minoritetsaksjonærer* betegner den eller de aksjonær(er) som eier mindre enn halvparten av de stemmeberettigete aksjene i selskapet.

I utgangspunktet vil den omstendighet at beslutninger treffes av flertallet på generalforsamlingen og at det er flertallet som velger medlemmene til selskapets styre, innebære at det er nettopp majoritetsaksjonærer som har myndighet til å få fremsatt forslag og fatte vedtak om å kreve utelukkelse.⁴⁶ Det har formodningen mot seg at styremedlemmene fremmer et forslag om utelukkelse av det flertall som har valgt dem inn i styret. Uten et forslag fra styret vil heller ikke generalforsamlingen kunne fatte et vedtak om utelukkelse. Dette kan umiddelbart tilsi at minoritetsaksjonærer ikke vil komme i posisjon til å kreve utelukket en aksjonær som eier flertallet av aksjene. Utelukkelse etter aksjeloven § 4-25 synes dermed å være en beføyelse som er forbeholdt majoritetsaksjonærene.

Dette er imidlertid ikke mer enn et utgangspunkt. Det kan oppstå situasjoner hvor et styre vil fremsette forslag om utelukkelse av majoritetsaksjonærer.⁴⁷ Styrets medlemmer kan for eksempel, på grunnlag av sitt overordnede ansvar for forvaltningen av selskapet og risikoen for erstatningsansvar, se seg nødt til å tilsidesette majoritetsaksjonærenes ønsker dersom disse er i strid med forsvarlig organisering av virksomheten.⁴⁸

På generalforsamlingen blir aksjonæren inhabil i saker som gjelder søksmål mot seg selv.⁴⁹ Som beskrevet i punkt 1.5, gjennomføres utelukkelse nettopp ved at selskapet reiser søksmål mot aksjonæren som ønskes utelukket. Majoritetsaksjonæren blir dermed inhabil ved behandlingen av utelukkelsessak mot seg selv på generalforsamlingen. Når majoritetsaksjonæren er inhabil, blir det rom for at aksjonærer som vanligvis utgjør en

---

⁴⁶ Se aksjeloven § 6-3.

⁴⁷ Slik også antydnet av Andenæs 2006 s. 261.

⁴⁸ Se aksjeloven §§ 6-12 og 17-1.

⁴⁹ Jf. aksjeloven § 5-3 fjerde ledd.

minoritet, på den aktuelle generalforsamlingen, og i den aktuelle sak, representerer flertallet av de avgitte stemmer. På denne måten kan minoritetsaksjonærer komme i posisjon til å fatte vedtak om utelukkelse.

Hensynet til samfunnet og de ansatte kan tale *for* å gi minoritetsaksjonærer adgang til å reise sak om utelukkelse av selskapets majoritetsaksjonærer. Dersom majoritetsaksjonærene styrer selskapet på en uærlig og lite økonomisk måte, mens minoritetsaksjonærene ønsker å drive selskapet videre på en hensiktsmessig måte, vil det være uheldig for virksomheten om minoritetsaksjonærene skal være henvist til å kreve seg selv innløst. Særlig gjelder dette når selskapet står på randen av en konkurs, og konkursen fremstår som det mest sannsynlige utfall dersom majoritetsaksjonæren får fortsette styringen av selskapet.

En lignende situasjon forelå i den ovennevnte Virtuell treningssykkel-dommen. Saksforholdet var der at selskapets oppfinner, patentinnehaber og største aksjonær ble krevd utelukket. Som daglig leder hadde han styrt selskapet mot et så høyt kostnadsnivå og så lav likviditet at selskapet var i ferd med å bli insolvent. De øvrige aksjonærer hadde stor tro på prosjektet som lå til grunn for virksomheten, og ønsket å ta grep for å hindre den forestående konkursen. Selv om aksjepostens størrelse talte *mot* utelukkelse, gav lagmannsretten medhold i kravet, av hensyn til selskapets fremtid og de øvrige aktører i virksomheten.⁵⁰

Dommen gjaldt først og fremst suspensjon av aksjonærens rettigheter mens utelukkelsessaken pågikk, men domstolene måtte i denne forbindelse ta stilling til om hovedkravet om utelukkelse var sannsynliggjort.⁵¹ Det må også påpekes at den aktuelle aksjonæren bare eide 44 prosent av aksjene i selskapet, slik at utelukkelseskravet ikke var rettet mot en majoritetsaksjepost. Avgjørelsen gir derfor begrenset bidrag til løsningen av det spørsmål som her behandles. Saksforholdet i dommen illustrerer imidlertid hvordan det i enkelte tilfeller vil være fordelaktig for samfunnet og de ansatte at også minoritetsaksjonærer – med sikte på å gjenopprette og stabilisere selskapet – har mulighet til å utelukke en majoritetsaksjonær.

---

⁵⁰ Se LB-2015-137573, siste avsnitt under «Den konkrete vurderingen av utløsningskravet».

⁵¹ Suspensjonsvurderingen følger i stor grad reglene om midlertidig forføyning i lov 17. juni 2005 nr. 90 (tvisteloven) §§ 34-1 og 34-2, jf. RG 2008 s. 620.

Det kan dessuten tenkes at en aksjonær som eier og drifter et selskap A, skaffer seg en majoritetsaksjepost i et konkurrerende selskap B, for deretter å drive selskap B mot konkurs – utelukkende med det formål å utslette en konkurrent. Også i slike tilfeller kunne det tenkes at minoriteten burde vært innrømmet en mulighet til å utelukke vedkommende aksjonær.

Av forarbeidene fremgår det imidlertid at utelukkelsesadgangen forutsetter at det er en minoritetsaksjonær som kreves utelukket i henhold til beslutning av generalforsamlingen. Det presiseres her uttrykkelig at bestemmelsen «ikke [er] ment å gi en minoritetsgruppering mulighet til å utløse en majoritetsaksjeeier, og på den måten overta selskapet». ⁵² Denne uttalelsen kan forstås på to måter: ⁵³ Enten kan man tolke presiseringen dithen at vedtak om utelukkelse bare kan fattes av den eller de aksjonærer som *representerer* flertallet på generalforsamlingen hvor styrets forslag behandles. En slik presisering er imidlertid unødvendig, all den tid aksjelovens hovedregel er at beslutninger treffes gjennom alminnelig flertall på generalforsamlingen. ⁵⁴ En mer naturlig tolkning er at lovgiverne med denne presiseringen mente å understreke at utelukkelsesbeføyelsen skal være forbeholdt de aksjonærer som til enhver tid *eier* flertallet av de stemmeberettigete aksjene i selskapet. Dette siste tolkningsalternativet skulle tilsi at utelukkelse ikke kan kreves av minoritetsaksjonærer.

Det er imidlertid betenkeligheter ved en slik form for lovgivning gjennom forarbeidene. Hertil kommer at aksjelovens kompetanse- og inhabilitetsregler er detaljerte og entydige. Når lovens ordlyd og system da gir minoriteten mulighet til å kreve aksjonæren utelukket, bør det utvises varsomhet ved å innfortolke begrensninger på bakgrunn av flertydige uttalelser i lovens forarbeider. ⁵⁵

Betenkelighetene reduseres imidlertid ved at begrensningen er i tråd med det aksjeselskapsrettslige majoritetsprinsipp. ⁵⁶ Majoritetsprinsippet innebærer at en aksjonær som

---

⁵² Se NOU 1996: 3 s. 126.

⁵³ Se Aarbakke mfl. s. 300, som nøyer seg med å påpeke at forståelsen avhenger av begrepsbruken.

⁵⁴ Se aksjeloven § 5-17.

⁵⁵ Slik også antydnet av Andenæs på s. 261.

⁵⁶ Se aksjeloven § 5-17, NOU 1996: 3 s. 74, Andenæs s. 306-307.

har investert så mye penger i selskapet at vedkommende eier flertallet av de stemmeberettigete aksjene i selskapet, har en berettiget forventning om å kontrollere selskapet. Om vedkommende aksjonær da skulle risikere å bli utelukket av de øvrige, ville det bryte med et sentralt aksjeselskapsrettslig prinsipp. Dette tilsier at utelukkelsesbeføyelsen forbeholdes de aksjonærer som eier flertallet av selskapets stemmeberettigete aksjer.

Som allerede konstatert i kapittel 2, er det dessuten hensynet til flertallsaksjonærene som er det fremtredende hensyn bak utelukkelsesadgangen. Paragraf 4-24 første ledd nr. 3 tilbyr minoritetsaksjonærer en mulighet til å komme seg ut av en fastlåst, uutholdelig konflikt ved å tre ut av selskapet. Når § 4-25 på denne måten representerer motpolen til § 4-24, ville det stride mot aksjelovens system om også § 4-25 skulle beskytte minoritetsaksjonærene. Der majoritetsaksjonærer bruker selskapets midler på en uhensiktsmessig og uforsvarlig måte, vil de øvrige aksjonærer og andre dessuten ha adgang til å reise erstatning mot majoritetsaksjonæren etter § 17-1. At det i praksis kan oppstå behov for å utelukke majoritetsaksjonæren for å sikre videre drift av selskapet, kan da ikke være tilstrekkelig til å innrømme minoritetsaksjonærer nok en beskyttende beføyelse, og innskrenke majoritetsaksjonærenes kompetanse tilsvarende.⁵⁷

Konklusjonen blir etter dette at utelukkelsesbeføyelsen er forbeholdt majoritetsaksjonærene.

Spørsmålet er så hvordan rettskildene skal anvendes for å oppnå dette tolkningsresultatet i praksis.

Et alternativ er å bygge skranken på en innskrenkende tolkning av begrepet «generalforsamlingen» i § 4-25, eller «søksmål mot seg selv» i §§ 5-3 fjerde ledd. Gitt kompetanse- og inhabilitetsreglenes detaljerte, tekniske og utvetydige utforming, vil imidlertid en slik tolkning være rettskildemessig betenkelig. Særlig gjelder dette når tolkningen går på tvers av en klar ordlyd, og først og fremst forankres i uklare holdepunkter i forarbeidene.

---

⁵⁷ Se dog antydninger til motsatt standpunkt i LB-2015-137573, sjuende og åttende avsnitt under punktet «De rettslige utgangspunktene».

Et annet alternativ er å åpne for at minoriteten fremsetter krav om utelukkelse, i tråd med lovens ordning, men at domstolene ved vurderingen av de materielle vilkår må legge betydelig vekt på reservasjonen i forarbeidene og på dette grunnlag frifinne saksøkte.⁵⁸ En slik ordning vil riktignok åpne for unødige søksmål og ineffektiv tvistebehandling, men kravet om forslag fra styret innebærer at problemet bare unntaksvis oppstår. Belastningen på domstolene blir dermed uansett begrenset.⁵⁹

En utfordring ved denne løsningen er imidlertid utelukkelsesbestemmelsens mangel på et overordnet krav om at tungtveiende grunner tilsier utelukkelse. Der kravet om utelukkelse bygger på alternativet «andre tungtveiende grunner» i § 4-25 første ledd nr. 2, vil lovteksten åpne for å legge vekt på at kravet er fremsatt av minoritetsaksjonærene. Der utelukkelseskravet derimot skyldes «alvorlige og varige motsetningsforhold vedrørende driften», åpner ordlyden i utgangspunktet ikke for at domstolen vektlegger den aktuelle aksjepostens størrelse.

En tredje mulig løsning er å tolke begrepet «selskapet» i § 4-25 første ledd presiserende, i tråd med de hensyn som utelukkelsesadgangen er ment å ivareta. Når det bærende hensyn bak bestemmelsen er majoritetsaksjonærenes interesser, blir det naturlig å tolke begrepet «selskapet» som summen av aksjonærinteresser.

Da de to førstnevnte løsninger enten innebærer en tolkning på tvers av ordlyden og lovens system, eller legger opp til ineffektiv tvistebehandling, synes sistnevnte løsning å representere den beste tilgjengelige løsning. Konklusjonen blir etter dette at kompetansesranken må hjemles i en presiserende tolkning av begrepet «selskapet» i § 4-25 første ledd.

Et annet spørsmål er hva som blir løsningen dersom aksjeselskapet eies av to like store aksjonærer som også utgjør styrets to medlemmer. Inhabilitetsbestemmelsene vil da innebære

---

⁵⁸ Slik foreslått av Aarbakke mfl. s. 300.

⁵⁹ Slik også Andenæs s. 261.

at den som først fremmer forslag om utelukkelse, er den som får ta saken til domstolene.⁶⁰ En slik ordning leder ikke nødvendigvis til rimelige og fornuftige resultater. I slike tilfeller må domstolene trolig vurdere om utelukkelse medfører et skjevt oppgjør mellom de to aksjonærene, blant annet i lys av partenes subjektive forhold (se punkt 5.4.3 nedenfor). Dersom de oppståtte forhold ikke kan bebreides noen av aksjonærene, er det gjerne mest hensiktsmessig og rettferdig at selskapet i stedet oppløses og at de underliggende verdier i selskapet fordeles likt mellom de to aksjonærene. Ved denne vurderingen må imidlertid hensynet til de ansatte og samfunnets interesse i at virksomheten består, også tas i betraktning og veies opp mot hensynet til likhetsprinsippet og vinningsformålet. Av hensyn til rammene for en masteravhandling, vil jeg ikke gå nærmere inn på grensegangen mellom utelukkelse og oppløsning.⁶¹

5. DE MATERIELLE VILKÅR FOR UTELUKKELSE

5.1 Forholdet mellom de to alternativene i § 4-25 første ledd nr. 2

Det er ikke uten videre enkelt å avklare forholdet mellom de to utelukkelsesgrunnlag som er angitt i § 4-25 første ledd nr. 2.

I juridisk teori er det hevdet at det ikke er noe klart skille mellom de to vilkårene, i og med at kvalifiserte motsetningsforhold også vil være tungtveiende grunner.⁶² Det samme legges til grunn i rettspraksis, blant annet i en upublisert dom av Oslo tingrett, avsagt 26.03.2015 (Rystad Energy).⁶³ Tingretten synes der å bygge på en oppfatning av at det overordnede kravet for utelukkelse er at tungtveiende grunner tilsier utelukkelse. Kvalifiserte motsetningsforhold fremstår da bare som et eksempel på en situasjon hvor tungtveiende grunner tilsier utelukkelse.⁶⁴ Et av formålene med denne avhandlingen er å avklare hvilken rolle kriteriet «andre tungtveiende grunner» egentlig er ment å ha. Av denne grunn behandles bestemmelsens to alternativer hver for seg i denne avhandlingen, i to separate delkapitler. Jeg vil i noen grad

---

⁶⁰ Ifølge Bråthen 2009 s. 151-52 blir styremedlemmer trolig inhabil ved søksmål mot styremedlemmet eller dets selskap som aksjonær, jf. aksjeloven § 6-27.

⁶¹ Grensegangen ble berørt i Rt. 1960 s. 1345 (ansvarlig selskap).

⁶² Se Jannik Woxholth s. 309.

⁶³ 14-181304-TVI-OTIR/06 s. 17-18.

⁶⁴ Se for øvrig punkt 5.5.1.

komme tilbake til det innbyrdes forhold mellom de to alternativene ved vurderingen av motsetningsforholdets tema i punkt 5.4.1. For øvrig vil dette forholdet også bli belyst gjennom den nærmere redegjørelse av innholdet i kriteriet «andre tungtveiende grunner», i kapittel 5.5 nedenfor.

5.2 Vurderingstidspunktet

Et viktig innledende spørsmål er hvilket tidspunkt domstolene skal ta utgangspunkt i, ved vurderingen av om de materielle vilkår for utelukkelse er oppfylte.

Ved spørsmål om myndighetsmisbruk fra generalforsamlingen eller styret i aksjeselskap skal domstolene vurdere om en konkret handling eller unnlattelse var lovlig. I teorien er det antatt at vurderingen av slike forhold må knyttes til tidspunktet for vedtaket.⁶⁵ Ved utelukkelse etter § 4-25 første ledd nr. 2 begrunnes ikke utelukkelseskravet nødvendigvis i en konkret handling eller unnlattelse, og man er følgelig i en annen situasjon. Rettssak om utelukkelse bygger imidlertid på vedtak fra generalforsamlingen om å reise søksmål. Det kan gå lang tid fra et slikt vedtak fattes, til saken tas opp til doms. Det oppstår derfor spørsmål om domstolene ved vurderingen av utelukkelse skal ta utgangspunkt i vedtakstidspunktet, eller domstidspunktet.

Spørsmålet har ikke vært behandlet direkte i rettspraksis, men domstolene synes å ta utgangspunkt i forholdene på domstidspunktet. I RG 2007 s. 1153, som gjaldt innløsning, konstaterte retten således at det «*i dag foreligger et fast personlig motsetningsforhold*»,⁶⁶ og i Virtuell treningssykkel-dommen vurderte lagmannsretten hvem som måtte bære ansvaret for «*dagens konfliktsituasjon*».⁶⁷ På samme måte vurderte Høyesterett forholdet i Inco-dommen dithen at «*[i] denne situasjon er det intet tilbake av samarbeidsselskapet Incos begrunnelse og formål. Den eneste funksjon selskapet i dag har, ... er å sikre Hakon inntekter*»⁶⁸ (mine uth).

---

⁶⁵ Jf. Truyen 2005 s. 146.

⁶⁶ RG 2007 s. 1153 (s. 1158).

⁶⁷ LB-2015-137573, nest siste avsnitt under punktet «Den konkrete vurderingen av utløsningskravet».

⁶⁸ Rt. 2000 s. 931 (s. 941).

Det faktum at en utelukkelsessak er kommet opp for domstolene, kan i seg selv indikere at forholdet er alvorlig. Selve rettssaken vil da forsterke motsetningsforholdets alvorlighetspreg. Dette kan imidlertid ikke utgjøre et argument for at tidspunktet for generalforsamlingens vedtak skal være avgjørende. Rettens dom vil ha virkning fremover i tid, og formålet er å få en avklaring av det aksjonærforhold som inntil domstidspunktet er gjeldende. Når sivilprosessen er partsstyrt, i den forstand at kravet kan frafalles dersom forholdene utvikler seg i en slik retning at utelukkelse synes unødvendig, er det ikke gode grunner for å avskjære domstolene fra å vurdere forholdet på domstidspunktet. Situasjonen ved utelukkelse er også markert forskjellig fra de tilfeller hvor domstolen skal foreta en lovlighetskontroll av en beslutning. Ved utelukkelse er det domstolen selv som skal fatte beslutningen. Et sentralt vurderingstema er dessuten hvorvidt samarbeidet vil fungere i framtiden,⁶⁹ noe som vil bero på alle omstendigheter helt frem til domstidspunktet.

De beste grunner taler etter dette for at domstolene, ved vurderingen av om de materielle grunnlag for utelukkelse er oppfylt, må ta utgangspunkt i forholdene på domstidspunktet.

5.3 Noen bemerkninger om identifikasjon i aksjeselskaper

En aksjonær er ikke nødvendigvis en fysisk person. Aksjonæren er ofte en juridisk person, for eksempel i form av aksjeselskap eller allmennaksjeselskap. I aksjeselskapsretten gjelder det et prinsipp om rettssubjektivitet, som innebærer at det normalt ikke skal skje identifikasjon mellom selskapet som juridisk person og dets fysiske eiere.⁷⁰

I enkelte tilfeller vil utelukkelseskravet fra selskap A skyldes handlinger foretatt av aksjonærselskapet B sine fysiske eiere, for eksempel i egenskap av daglig leder eller styremedlem i selskap A. Dersom man i slike tilfeller skulle operere med et strengt skille mellom selskapet og dets eiere, ville man ved utelukkelsesvurderingen bare kunne se hen til handlinger foretatt av *aksjonæren* i denne egenskap. En slik betraktning ville åpne for

---

⁶⁹ Jf. punkt 5.4.4.

⁷⁰ Se Woxholth 2014 s. 79-80.

uakseptable omgåelser av utelukkelsesadgangen.⁷¹ Det må derfor, ved vurderingen av om selskap B skal utelukkes som aksjonær i selskap A, være adgang til å legge vekt på forhold ved de fysiske eiere av selskap B. Slik identifikasjon forutsetter imidlertid at det er tilstrekkelig sammenheng mellom posisjonen som eier i aksjonærselskapet B og rollen i det utelukkende selskap A.

Dommen i LB-2008-080764-2 (heretter Maestro-dommen) kan tjene som illustrasjon. I denne dommen ble det, ved spørsmål om utelukkelse av aksjonæren Bang Investments AS (BIAS) fra Maestro AS, lagt vekt på at eieren av BIAS, Steinar Bang Fylling, som daglig leder i Maestro AS urettmessig hadde tilegnet seg midler fra Maestro AS. De tre aksjonærene hadde der gått sammen om å eie og drive Maestro AS, og Fyllings rolle som daglig leder var en naturlig følge av at eierskapet og driften skulle være et felles samarbeidsprosjekt. Det måtte da være adgang til å legge vekt på Fyllings handlinger ved spørsmål om utelukkelse av BIAS.⁷² De samme betraktninger ble lagt til grunn i Virtuell treningssykkel-dommen.⁷³

5.4 Aksjonærmotsetninger som utelukkelsesgrunn

5.4.1 Motsetningsforholdets tema

Første alternativ for utelukkelse i aksjeloven § 4-25 første ledd nr. 2, er at det har oppstått et «alvorlig og varig motsetningsforhold mellom aksjeeieren og andre aksjeeiere i selskapet vedrørende driften av selskapet».

Et viktig spørsmål er om motsetningsforholdet må angå visse spesifikke temaer for å kunne legitimere utelukkelse.

---

⁷¹ Slik også Woxholth 2014 s. 130.

⁷² Se LB-2008-080764-2, femte avsnitt i lagmannsrettens bemerkninger.

⁷³ Se LB-2015-137573, nest siste avsnitt under punktet «De rettslige utgangspunktene».

Etter ordlyden er det motsetningsforhold «vedrørende driften» som kan legitimere utelukkelse. En alminnelig språklig forståelse av ordlyden tilsier at motsetningsforholdet må angå spørsmål om hvordan selskapet skal drives. Ordlyden rekker således relativt vidt. Personlige motsetningsforhold faller imidlertid i utgangspunktet utenfor bestemmelsens anvendelsesområde.

I tilknytning til innløsningsbestemmelsen i den gamle aksjeloven av 1976, ble det i forarbeidene uttalt at personlige motsetningsforhold antakelig kunne legitimere innløsning etter alminnelige rettsgrunnsetninger. På denne bakgrunn har det i rettspraksis og teori tilknyttet § 4-24 blitt antatt at også personlige motsetningsforhold er relevante ved vurderingen av om en aksjonær skal få medhold i krav om innløsning.⁷⁴ I Inco-dommen ble det på samme måte slått fast at personlige motsetningsforhold også kan gi grunnlag for oppløsning av selskapet.⁷⁵

Alternativet «andre tungtveiende grunner» i § 4-25 er så vidt formulert at det etter ordlyden kan ramme andre motsetningsforhold enn de som vedrører driften. Slikt sett kan det antas at personlige motsetningsforhold kan være relevante etter dette alternativet.

Spørsmålet er om reservasjonen om at motsetningsforholdet må være «vedrørende driften» har selvstendig betydning som rettslig skranke i § 4-25. I så fall bør ikke personlige motsetningsforhold kunne utgjøre «andre tungtveiende grunner» som tilsier utelukkelse.

Lovens ordlyd taler sterkt for å anse vilkåret «vedrørende driften» som et selvstendig vilkår med realitetsbetydning. Riktignok er vilkåret vidtrekkende og ikke strengt avgrenset, noe som kan gi ordlyden mindre verdi som en begrensning. Det må imidlertid legges vekt på at lovgiver valgte å innta reservasjonen i loven. Dersom lovgiver ikke hadde ment å begrense relevante motsetningsforhold til de som vedrører driften, hadde det ikke vært behov for å tilføye denne formuleringen i lovteksten.

---

⁷⁴ Se RG 2004 s. 1346, RG 2007 s. 1153, Aarbakke mfl. s. 294-295 og Andenæs s. 256-257.

⁷⁵ Se Rt. 2000 s. 931 (s. 940).

Hensynet til sammenheng og koherens tilsier imidlertid at også personlige motsetningsforhold bør kunne legitimere utelukkelse, når slike kan legitimere både oppløsning og innløsning. Hjemmelen for utelukkelse bør ikke være snevrere enn hjemmelen for oppløsning, da oppløsning representerer den mest dramatiske reaksjon på oppståtte samarbeidsproblemer.⁷⁶ Det er også vanskelig å se noen plausibel grunn til at enkeltaksjonærer skal kunne påberope seg personlige motsetningsforhold som innløsningsgrunnlag, mens selskapet skal være avskåret fra å påberope seg slike som utelukkelsesgrunn. En slik løsning måtte i så fall begrunnes i at det er mer sannsynlig at minoritetsaksjonærer blir skadelidende ved personlig motsetningsforhold, enn at selskapet blir det. Formålet med utelukkelsesadgangen var ifølge forarbeidene å komme aksjeselskaper til unnsetning i de tilfeller hvor forhold ved en aksjonær kan skade selskapet.⁷⁷ Flertallsprinsippet i aksjeloven § 5-17 medfører at selskapet normalt kan drives videre uavhengig av det personlige forholdet aksjonærene imellom.

Det er imidlertid ikke utenkelig at også selskapet kan bli skadelidende som følge av personlige motsetningsforhold. Særlig gjelder dette for den type selskaper som adgangen i § 4-25 er tiltenkt, nemlig de aksjeselskaper hvor eierskapet er fordelt på få hender og aksjonærene deltar aktivt i driften. Dersom et selskap eies av to ektefeller, og disse skiller seg, kan uenigheter ved skilsmissen resultere i at de to aksjonærene stemmer mot hverandre på generalforsamlingen i aksjeselskapet. Ved stemmelikhet på generalforsamlingen avgjøres spørsmålet av møteleders stemme, eller ved loddtrekning.⁷⁸ I en slik situasjon beror utfallet av viktige avgjørelser på tilfeldigheter, noe som kan resultere i et lite styringsdyktig og hensiktsmessig drevet selskap. Slike komplikasjoner kan innebære en fare for selskapet, uavhengig av om motsetningsforholdet gjelder driften av selskapet eller personlige konflikter. Dette tilsier at det må være adgang til å utelukke aksjonærer også på bakgrunn av personlige motsetninger.⁷⁹ En annen ting er at det ved dyptgripende motsetninger i slike tomannsselskaper ofte er mest hensiktsmessig og rettferdig at selskapet oppløses.⁸⁰

---

⁷⁶ Etter aksjeloven § 16-19 kreves det «særlig tungtveiende grunner».

⁷⁷ Se Ot.prp. nr. 23 (1996-1997) s. 110.

⁷⁸ Se aksjeloven § 5-17 første ledd andre punktum og andre ledd tredje punktum.

⁷⁹ Slik også Aarbakke mfl. s. 301.

⁸⁰ Se Rt. 1960 s. 1345 (ansvarlig selskap).

Et problem ved å legitimere utelukkelse som følge av personlige motsetningsforhold, er hensynet til de øvrige aksjonærer. For aksjonærer som ikke er innblandet i motsetningsforholdet, vil det ikke være ønskelig at selskapets kapital brukes til å utelukke en aksjonær. Personlige motsetningsforhold vil gjerne påvirke de øvrige aksjonærer i mindre grad enn motsetningsforhold vedrørende driften. Dette hensyn vil imidlertid ivaretas ved at domstolene stiller krav til motsetningsforholdets innvirkning på selskapet. Bråthen hevder således at ordlyden «vedrørende driften» må tolkes som *betydning for driften*.⁸¹

Det avgjørende må etter dette være at den legislative begrunnelse for utelukkelsesadgangen gjør seg gjeldende i like stor grad, uavhengig av motsetningsforholdets tema. Selv om det innebærer at ordlydens begrensning bortfortolkes, synes en slik løsning å være i tråd med lovgivers egentlige intensjoner, formålet med bestemmelsen og systemhensyn. Når den begrensende formulering dessuten rekker relativt vidt og det er uklart hva som faller utenfor og innenfor, blir det mindre problematisk å bortfortolke denne. Særlig gjelder dette når alternativet *andre tungtveiende grunner* er så vidtrekkende at forholdet fortsatt kan rammes av bestemmelsens ordlyd.

Konklusjonen blir etter dette at ordlyden «vedrørende driften» ikke har selvstendig betydning som rettslig skranke i § 4-25. Også motsetningsforhold vedrørende andre temaer vil dermed kunne legitimere utelukkelse, etter alternativet «andre tungtveiende grunner».⁸²

Et annet interessant spørsmål er om motsetningsforhold begrunnet i utøvelse av stemmerett på generalforsamlingen kan legitimere utelukkelse etter aksjeloven § 4-25 første ledd nr. 2.

I aksjeloven er det lagt opp til at uenigheter skal løses nettopp ved stemmeavgivning. Der en aksjonær representerer en tredjedel av stemmene, skal således prinsippet om negativt flertall bidra til å håndtere uenighet omkring beslutninger og løse konflikter.⁸³ Mindretallet vil dermed ha en berettiget forventning om å blant annet kunne stemme imot et forslag om å fusjonere og

---

⁸¹ Bråthen 1999 s. 94. Se for øvrig punkt 5.4.2.

⁸² Slik også Aarbakke mfl. s. 301, Andenæs s. 260 og Normann 2009 s. 55.

⁸³ Slik også Høivik s. 133.

kreve selskapet gransket, uten derved å risikere å bli utelukket fra selskapet. Den klare hovedregel er derfor at en aksjonær ikke kan utelukkes som følge av bruk av lovens rettigheter.⁸⁴

Etter hvert som motsetninger eskalerer, vil imidlertid også bruken av minoritetsrettigheter ofte øke. Uenigheten kan føre til at minoritetsaksjonærer etablerer en konstant opposisjon mot majoriteten. I slike tilfeller kan det tenkes at utelukkelsesadgangen setter skranker for hvor langt en minoritetsaksjonær kan gå i å utnytte sine rettigheter, før vedkommende risikerer å bli utelukket av hensyn til effektiv drift og selskapets interesser.

I og med at utelukkelse innebærer en tilsidesettelse av et sentralt selskapsrettslig hensyn, må imidlertid terskelen i slike tilfeller være svært høy. Dette er mest i tråd med holdningen i forarbeidene, hvor bestemmelsen betegnes som en «sikkerhetsventil».⁸⁵ I rettspraksis er det på samme måte uttalt at utelukkelse er «et såpass ekstraordinært skritt at det skal atskillig til for at kravet kan tas til følge».⁸⁶ Der utelukkelsen først og fremst skyldes overforbruk av lovbestemte eller vedtektsfestede rettigheter, må minoritetsvernet yte mer motstand enn der motsetningene vedrører andre forhold. Det bør trolig kreves at bruken skjer i sjikanehensikt eller for å skade selskapet, og således innebærer såkalt «minoritetsmisbruk».⁸⁷ Minoritetsmisbruk vil imidlertid utgjøre mislighold som kan tilsi utelukkelse etter § 4-25 første ledd nr. 1.⁸⁸ Det vil da ikke være behov for at § 4-25 første ledd nr. 2 skal ramme slike tilfeller.

En annen ting er at bruken av rettigheter på generalforsamlingen ofte vil representere det mest etterprøvbare og tydelige bevis på oppståtte motsetninger.⁸⁹ I dommen om Rystad Energy la tingretten således vekt på at aksjonæren hadde reist erstatningssøksmål både mot selskapet og mot styremedlemmene personlig, og senere også krevd granskning av selskapet. Retten påpekte at en aksjonær i utgangspunktet ikke kan utelukkes som følge av bruk av lovens rettigheter,

---

⁸⁴ Slik også Aarbakke mfl. s. 300-301.

⁸⁵ Ot.prp. nr. 23 (1996-1997) s. 110.

⁸⁶ RG 2004 s. 790 (s. 794).

⁸⁷ Slik Truyen 2005 s. 443-458.

⁸⁸ Jf. NOU 1996: 3 s. 126 hvor det uttales at § 4-25 første ledd nr. 1 tilsvarer § 4-24 første ledd nr. 2 (aksjonærmisbruk).

⁸⁹ Slik også Aarbakke mfl. s. 301.

men at granskningssaken og erstatningssaken var egnet til å belyse alvorligheten av motsetningsforholdet.⁹⁰

Etter dette kan det slås fast at utøvelse av stemmeretten på generalforsamlingstemmeretten kan belyse motsetningsforholdets karakter, men ikke utgjøre et selvstendig grunnlag for utelukkelse etter § 4-25 første ledd nr. 2.

5.4.2 Motsetningsforholdet må være «alvorlig»

Ikke ethvert motsetningsforhold vil legitimere utelukkelse. Motsetningsforholdet må være «alvorlig». En alminnelig språklig forståelse av ordlyden «alvorlig» tilsier at de bagatellmessige uenigheter som regelmessig oppstår i et aksjeselskap, faller utenfor bestemmelsens anvendelsesområde. Denne oppfatningen bekreftes av det i forarbeidene er presisert at motsetningsforholdet må være «av [så] dyptgripende karakter at det ikke kan forventes at aksjeeieren skal fortsette deltakerforholdet». ⁹¹ Uttalelsen er tilknyttet innløsningsadgangen i § 4-24, men det vises til denne i merknadene til § 4-25.⁹² Forskjellen vil være at man etter § 4-24 tar utgangspunkt i *aksjonærens* vanskeligheter med å fortsette i samarbeidsforholdet, mens man etter § 4-25 vurderer *selskapets* vanskeligheter med å beholde den aktuelle aksjonæren på eiersiden.

Ordlyden «alvorlig» understreker at utelukkelse ikke er en kurant reaksjon på motsetningsforhold, og at terskelen er høy. Et interessant spørsmål er om terskelen er så høy at det kreves at motsetningsforholdet har betydning for selskapet som sådan.

Dette spørsmålet har to aspekter. For det første blir det spørsmål om bestemmelsen overhodet oppstiller et krav om at motsetningsforholdet har betydning for selskapet. Dersom dette spørsmålet besvares bekræftende, blir neste spørsmål hvilken betydning som i så fall kreves.

---

⁹⁰ 14-181304TVI-OTIR/06 s. 20-21.

⁹¹ NOU 1996: 3 s. 125.

⁹² Se NOU 1996: 3 s. 126.

Etter ordlyden stilles det ikke et selvstendig krav om at motsetningsforholdet har betydning for selskapet. Bråthen hevder, som nevnt ovenfor, at ordlyden «vedrørende driften» i § 4-25 første ledd nr. 2 må tolkes som et krav om *betydning for driften*.⁹³ En slik tolkning strider imidlertid mot den alminnelige forståelse av begrepet «vedrørende». Et eventuelt krav om betydning for selskapet bør derfor i stedet hjemles i vilkåret om at motsetningsforholdet må være «alvorlig». At lovgiver har unnlatt å innta et eksplisitt krav om betydning for selskapet i lovteksten, innebærer at det må kreves gode holdepunkter for å likevel oppstille en slik skranke.

I forarbeidene understreker aksjelovutvalget at utelukkelse er tiltenkt «de tilfeller hvor enkelte aksjeeieres forhold vesentlig kan skade selskapets virksomhet».⁹⁴ Departementet uttaler på samme måte at behovet for utelukkelse først oppstår i «tilfeller hvor en aksjeeieres forhold er av en slik art at det vesentlig kan skade selskapet».⁹⁵ Lovgivers fokus på virkninger for selskapet gir klare holdepunkter for at det bør oppstilles et krav om at motsetningsforholdet har betydning for selskapet. Disse holdepunktene må tillegges betydelig vekt, i og med at forarbeidene som rettskilde nyter stor demokratisk legitimitet. Særlig gjelder dette når uttalelsene, som her, fremstår utvetydige og enstemmige.

I Rt. 1952 s. 615 kom Høyesterett til at et krav om utelukkelse fra et ansvarlig selskap ikke kunne tas til følge, blant annet med den begrunnelse at det ikke var bevist eller sannsynliggjort at aksjonærens forhold hadde skadet firmaet økonomisk.⁹⁶ At det i ansvarlige selskaper, hvor deltakerne i mye større grad er avhengige av tett samarbeid og enighet, ikke gis medhold i et utelukkelseskrav før det påvises inntrådt eller sannsynlig skade på selskapet, skulle tilsi at det samme i alle fall må gjelde i aksjeselskap.

---

⁹³ Bråthen 1999 s. 94. Se for øvrig punkt 5.4.2.

⁹⁴ NOU 1996: 3 s. 76.

⁹⁵ Ot.prp. nr. 23 (1996-1997) s. 110.

⁹⁶ Rt. 1952, s. 615 (s. 617).

Å oppstille et krav om at motsetningsforholdet får betydning for selskapet, vil dessuten bidra til å rettferdiggjøre at også personlige motsetningsforhold kan gi grunnlag for utelukkelse fra selskapet.⁹⁷

Det foreligger etter dette gode holdepunkter for å oppstille et krav om at motsetningsforholdet får betydning for selskapet. Konklusjonen på første delspørsmål blir at motsetningsforholdet først er alvorlig dersom det får betydning for selskapet.

Spørsmålet blir så hvilken betydning som kreves.

De ovenfor siterte uttalelsene fra forarbeidene viser at det kreves betydning i form av *vesentlig skade*.⁹⁸ Spørsmålet blir så om det kreves at den vesentlige skaden må ha *inntrådt*, eller om det er tilstrekkelig at selskapet kan påvise *fare* for vesentlige skadevirkninger.

Der utelukkelsen skyldes motsetningsforhold mellom aksjonærene, og ikke mislighold fra den ene aksjonærens side, fremstår utelukkelse som en svært inngripende reaksjon for den enkelte aksjonær. Når utelukkelse innebærer tilsidesettelse av minoritetsvernet, og aksjonæren etter tendensene i rettspraksis blir avkortet med en minoritets- og likviditetsrabatt, bør det kreves betydelige fordeler for selskapet. Påvisning av en slik fordel forutsetter at utelukkelsen innebærer at skadevirkninger elimineres. Eliminert skadevirkning vil først kunne påvises med sikkerhet dersom motsetningsforholdet har skadet selskapet. Dette trekker i retning av at det bør kreves at selskapet har blitt påført skade, før motsetningsforholdet kan anses alvorlig. I samme retning trekker hensynet til aksjonærer som ikke er innblandet i motsetningsforholdet.

De ovenfor siterte uttalelser fra forarbeidene viser imidlertid at lovgiverne først og fremst fokuserte på *potensielle* virkninger av motsetningsforholdet, jf. «*kan skade selskapet*»⁹⁹ (min uth).

---

⁹⁷ Se punkt 5.4.1.

⁹⁸ NOU 1996: 3 s. 76 og Ot.prp. nr. 23 (1996-1997) s. 110

⁹⁹ Se NOU 1996: 3 s. 76 og Ot.prp. nr. 23 (1996-1997) s. 110.

Motsetningsforholdets betydning for selskapet blir også i rettspraksis tillagt stor vekt, men også der synes fokuset å være på *potensielle* skadevirkninger av motsetningsforholdet. Illustrerende i så måte er RG 2004 s. 790 (heretter Euronics-dommen). Dommen gjaldt et kjedesamarbeid mellom en rekke elektroforhandlere, eid av 70 aksjonærer. Kjeden krevde en av aksjonærene, Radio Elektro Mandal AS, utelukket, fordi aksjonæren ikke tilfredsstilte kjedens krav til vareutvalg og omsetning. Aksjonæren hadde dessuten over tid unnlatt å delta i kjedens salgskampanjer.

Lagmannsretten uttalte som rettslig utgangspunkt at det var «avgjørende om motsetningene har betydning for driften».¹⁰⁰ Ved subsumsjonen synes retten likevel først å fremst å legge vekt på potensielle virkninger. Retten uttalte i denne forbindelse:

*«Det manglende vareutvalg kombinert med manglende deltagelse i salgskampanjene vil over tid svekke effekten av salgskampanjene og virke nedbrytende på kjedens omdømme»*¹⁰¹ (min uth).

Det ble ikke tatt stilling til hvorvidt motsetningsforholdet hadde skadet selskapet. Euronics Norge AS fikk medhold i kravet om utelukkelse.

Borgarting lagmannsrett syntes på samme måte i Maestro-dommen å anse det tilstrekkelig at det var «*overveiende sannsynlig* at motsetningsforholdet kunne påvirke driften av selskapet negativt».¹⁰² I den tidligere nevnte Virtuell treningssyssel-dommen la lagmannsretten vekt på at motsetningsforholdet var «*potensielt helt ødeleggende* for den videre driften og selskapets fremtid»¹⁰³ (mine uth). Det avgjørende var at konflikten var så fastlåst at den trolig ikke ville la seg løse på annen måte. Selv om motsetningsforholdets betydning for selskapet slikt sett står

---

¹⁰⁰ Se RG 2004 s. 790 (s. 794).

¹⁰¹ Jf. RG 2004 s. 790 (s. 794).

¹⁰² Jf. LB-2008-080764-2, nest siste avsnitt i flertallets vurdering.

¹⁰³ LB-2015-137573, fjerde avsnitt under punktet «Den konkrete vurderingen av utløsningskravet».

sentralt i underrettspraksis, oppstilles det ikke i noen av dommene et absolutt krav om inntrådt skade.

Et problem ved å kreve at selskapet er påført skade for at motsetningsforholdet skal anses alvorlig, er at selskapet da kan måtte vente så lang tid at skadene blir vanskelige å reparere. Motsetningsforholdet kan resultere i omfattende ringvirkninger, både for de ansatte, selskapets rennommé og selskapets virksomhet for øvrig. I Virtuell treningssyssel-dommen la for eksempel lagmannsretten vekt på at flere sentralt ansatte hadde sagt at de *ville* slutte dersom aksjonæren kom tilbake i selskapet (det ble antatt at aksjonæren ved hjelp av andres aksjer ville skaffe seg kontrollen over selskapet og gjeninnsette seg selv i selskapets ledende stillinger dersom han fikk beholde sine aksjer i selskapet).¹⁰⁴ Dersom det da skulle stilles absolutt krav om inntrådt skadevirkning, måtte selskapet ha ventet til de aktuelle ansatte faktisk *hadde* sluttet, før de kunne ha vunnet frem med et krav om utelukkelse. Dette kan tilsi at terskelen blir satt for høyt dersom det stilles krav om at skaden har inntrådt.

Hertil kommer de bevismessige problemer ved å oppstille et absolutt krav om inntrådt skade. Det kan være svært vanskelig for selskapet å bevise at tap i omsetning eller andre skader på driften skyldes motsetningsforholdet, og ikke for eksempel markedsmessige eller andre utenforliggende forhold.

Både forarbeidene, underrettspraksis, hensynet til virksomheten og retts tekniske hensyn taler således *mot* å kreve at skadevirkninger *har inntrådt* for at motsetningsforholdet skal anses alvorlig. Hensynet til minoritetsvernet og øvrige aksjonærer kan da ikke være avgjørende.

Konklusjonen blir etter dette at utelukkelse først er legitimt dersom motsetningsforholdet innebærer fare for at selskapet blir påført vesentlig skade, men at det ikke kan kreves at den vesentlige skaden *har inntrådt* på domstidspunktet. I og med at bestemmelsen er ment å være en sikkerhetsventil til bruk i ekstraordinære tilfeller, bør det imidlertid stilles strengere beviskrav enn alminnelig sannsynlighetsovervekt. Det bør derfor, på samme måte som antydnet

---

¹⁰⁴ Se LB-2015-137573, tredje avsnitt under punktet «Den konkrete vurderingen av utløsningskravet».

i Maestro-dommen, kreves *overveiende sannsynlighet* for at selskapet vil bli skadelidende dersom aksjonæren får beholde sitt eierskap.

5.4.3 Betydningen av subjektiv klander

Et viktig spørsmål er om subjektiv klander er et relevant moment ved domstolenes vurdering av om et oppstått motsetningsforhold tilsier utelukkelse. Det må her påpekes at motsetningsforhold kan oppstå uten at noen av partene kan bebreides for det. Spørsmålet har derfor først og fremst betydning i de tilfeller hvor motsetningsforholdet skyldes klanderverdige forhold ved den aksjonæren som kreves utelukket, eller der andre minoritetsaksjonærer eller majoritetsaksjonærene selv er mest å klandre for at motsetningsforholdet har oppstått.

Etter ordlyden «skal» kravet om utelukkelse tas til følge ved «alvorlig og varig motsetningsforhold (...) mellom aksjeeieren og andre aksjeeiere i selskapet», jf. aksjeloven § 4-25 første ledd nr. 2. Bestemmelsen synes dermed i alle fall ikke etter sin ordlyd å legge opp til at domstolene skal vektlegge subjektiv klander. Det avgjørende synes å være hvilken aksjonær selskapet gjennom styreforslag og generalforsamlingsvedtak har gitt uttrykk for at bør utelukkes.

Spørsmålet er ikke direkte løst i forarbeidene. Departementet fremholdt imidlertid i proposisjonen at den endelige beslutningsmyndigheten burde legges til domstolene, for å forhindre faren for misbruk.¹⁰⁵ Formålet med å legge søksmålsbyrden på selskapet og beslutningsmyndigheten til domstolene, var altså å sikre at generalforsamlingen ikke benyttet seg av adgangen på urettmessig vis. Dette formålet sikres best dersom domstolene gis adgang til å vektlegge subjektiv klander ved vurderingen av om aksjonæren skal utelukkes.

En slik løsning harmonerer imidlertid dårlig med det aksjeselskapsrettslige majoritetsprinsipp. Som flertallsaksjonær er man i besittelse av det privilegium det innebærer å utøve bestemmende innflytelse over selskapet. Majoritetsprinsippet taler således mot at domstolene overprøver

---

¹⁰⁵ Ot.prp. nr. 23 (1996-1997) s. 110.

flertallets vurdering av hvilken aksjonær som bør utelukkes. I samme retning trekker at lovgiver i § 4-25 ikke har inntatt et overordnet krav om at tungtveiende grunner tilsier at aksjonæren utelukkes. Det avgjørende etter § 4-25 synes slikt sett å være flertallets oppfatning av hvordan virksomheten skal være og utvikles.¹⁰⁶

I Inco-dommen, som gjaldt oppløsning, ble det uttalt at subjektive forhold på begge sider vil være et relevant moment i helhetsvurderingen. Høyesterett uttalte her følgende:

«Den som selv har fremkalt en umulig samarbeidssituasjon, vil ikke stå sterkt ved et senere krav om oppløsning av selskapet under henvisning til denne situasjon.»¹⁰⁷

Uttalelsen viser at Høyesterett legger vekt på subjektiv klander ved løsningen av tvister som bygger på konflikter mellom aksjonærer. I Oslo tingretts dom inntatt i RG 2004 s. 1346, som gjaldt innløsning, vurderte retten på samme måte hvem som måtte bære ansvaret for den negative utviklingen av samarbeidsproblemene.¹⁰⁸ I en upublisert dom av Bergen tingrett om Ole Bull Holding AS, konkluderte retten med at § 4-24 overhodet ikke kommer til anvendelse når det er den saksøkende aksjonæren selv som er årsaken til problemet.¹⁰⁹

Når subjektive forhold får betydning både ved spørsmål om innløsning og oppløsning, kan dette tilsi at slike forhold bør vektlegges også ved spørsmål om utelukkelse. Vektleggingen av subjektive momenter i Inco-dommen og de nevnte tingrettsdommer kan imidlertid skyldes at kravet om oppløsning etter § 16-19 og kravet om innløsning etter § 4-24 reises av en enkeltaksjonær. Det fremsatte kravet gir således ikke uttrykk for hva flertallet av aksjonærer mener er ønskelig. Det blir da større behov for at domstolene går inn og overprøver beslutningen. At beføyelsene bare kan gjennomføres dersom «(særlig) tungtveiende grunner» tilsier det, støtter denne oppfatningen.¹¹⁰

---

¹⁰⁶ Se RG 2004 s. 790 (s. 794).

¹⁰⁷ Rt. 2000 s. 931 (s. 940).

¹⁰⁸ Se RG 2004 s. 1346 (s. 1351).

¹⁰⁹ Se 11-181382TVI-BBYR/02 s. 23.

¹¹⁰ Se aksjeloven §§ 4-24 første ledd og 16-19 første ledd.

Også i Virtuell treningssyssel-dommen, som gjaldt utelukkelse, synes imidlertid lagmannsretten å bygge på en oppfatning om at domstolene skal vurdere om den saksøkte aksjonæren er mest å klandre for at motsetningsforholdet har oppstått. Retten påpekte således at det var den aktuelle aksjonæren som måtte bære hovedansvaret for den oppståtte konfliktsituasjon, og at disse forhold tilsa at konflikten måtte løses ved at den aktuelle aksjonæren – og ikke de andre aksjonærene – ble utelukket.¹¹¹ Både i Euronics-dommen og Maestro-dommen var det på samme måte grunnlag for å klandre den aksjonæren som kravet var reist mot.¹¹²

Konsekvensbetraktninger taler for at domstolene vektlegger subjektiv klander ved spørsmål om utelukkelse. Dersom domstolene skulle unnlate å legge vekt på subjektive forhold, ville det gi rom for spekulasjon og konstruerte motsetningsforhold. Majoritetsaksjonærer kan da med vilje forårsake et kvalifisert motsetningsforhold, for så å reise kravet om utelukkelse på et tidspunkt hvor verdien av minoritetsaksjonærens aksjer er lav. Når tendensen i rettspraksis dessuten går i retning av at en utelukket aksjonær skal avkortes med en minoritets- og likviditetsrabatt, blir det desto viktigere å sikre at adgangen ikke misbrukes. Hensynet til utelukkelsesadgangens preventive effekt tilsier dessuten at utelukkelseskravet står sterkere dersom den saksøkte aksjonæren kan klandres for at motsetningsforholdet har oppstått.¹¹³

Som fastslått innledningsvis i avhandlingen, skal § 4-25 ivareta interessen til flertallsaksjonærene der behovet for beskyttelse gjør seg gjeldende. Dersom flertallsaksjonærene selv har skylden for at motsetningsforholdet har oppstått, kan de ikke ha krav på den beskyttelse som § 4-25 skal gi. I slike tilfeller bør man derfor legge til grunn samme synspunkter som Bergen tingrett la til grunn i dommen om Ole Bull Holding AS, slik at utelukkelseskravet ikke kan tas til følge.

Riktignok vil aksjonærer som mener at utelukkelsen innebærer en usaklig forskjellsbehandling, ha mulighet for å reise søksmål mot de ansvarlige etter aksjeloven § 17-1. Å henvise den

---

¹¹¹ Se LB-2015-137573, femte avsnitt under punktet «Den konkrete vurderingen av utløsningskravet».

¹¹² Se henholdsvis RG 2004 s. 790 (s. 794-795) og lagmannsrettens bemerkninger i LB-2008-080764.

¹¹³ Slik også Høivik s. 149 (om oppløsning).

saksøkte aksjonæren til å reise søksmål, vil imidlertid innebære at søksmålsbyrden snus i forhold til det som var forutsatt i forarbeidene.¹¹⁴ En slik løsning vil være stikk i strid med lovgivers ønske og kan derfor ikke forsvares.

Konklusjonen må etter dette være at subjektiv klander er et relevant moment ved domstolenes vurdering av om en aksjonær skal utelukkes som følge av et oppstått motsetningsforhold.

5.4.4 Motsetningsforholdets varighet

For at motsetningsforholdet skal kunne legitimere utelukkelse, må det også være «varig».

En alminnelig språklig forståelse av ordlyden «varig» tilsier at motsetningsforholdet må få karakter av en etablert tilstand av konflikt. I forarbeidene til den tilsvarende formuleringen i § 4-24 første ledd nr. 3 skriver aksjelovutvalget at det ikke kan dreie seg om en «enkelstående episode» eller forhold som har «vart en kort tid». Motsetningsforholdet må derimot være «av en slik fasthet at det er liten grunn til å tro at det kan rette seg».¹¹⁵

Vilkåret om at motsetningsforholdet er varig synes dermed å innebære et krav om at motsetningsforholdet både har bestått over en viss periode tilbake i tid, og at framtidsutsiktene tilsier at motsetningsforholdet vil bestå.

Et interessant spørsmål er på denne bakgrunn om det gjelder et minstekrav for hvor langt tilbake i tid et motsetningsforhold må ha materialisert seg, før det kan sies å være varig.

Behovet for å forhindre spekulasjon og konstruerte motsetningsforhold, tilsier at det bør stilles et minstekrav til varigheten. Dersom kravet til varighet settes for lavt, vil selskapet kunne skape en konflikt med en aksjonær på et tidspunkt hvor aksjenes verdi er ekstra lav. Å stille krav om

---

¹¹⁴ Se Ot.prp. nr. 23 (1996-1997) s. 110.

¹¹⁵ NOU 1996: 3 s. 125.

en viss varighet vil slikt sett kunne virke preventivt, da et konstruert motsetningsforhold over tid vil være ressurskrevende.

I den opphevede overgangsregelen i aksjeloven § 21-2 punkt 13 nr. 2 ble det bestemt at et krav om utelukkelse tidligst kunne fremsettes ett år etter at loven hadde trådt i kraft. Bestemmelsen gir dermed en viss støtte for å oppstille et minstekrav på ett år.¹¹⁶

I rettspraksis synes det imidlertid ikke å oppstilles et minimumskrav til varigheten av motsetningsforholdet. Den tidligere nevnte Maestro-dommen kan her tjene som illustrasjon. De tre aksjonærene i selskapet hadde gått sammen om å drive virksomheten som et felles prosjekt hvor alle tre skulle delta aktivt i driften. Da den ene av de tre da gjorde seg skyldig i flere tillitsbrudd og uttrykte ønske om å selge seg ut til konkurrenter av selskapet, innebar dette grunnleggende brister i forutsetninger for samarbeidet. Lagmannsretten tok ikke stilling til hvor lenge motsetningsforholdet hadde vart, men la avgjørende vekt på at motsetningsforholdet var av en slik karakter at det ikke kunne repareres.¹¹⁷

Det samme synspunktet ble lagt til grunn i Virtuell treningssykkel-dommen. Om varigheten uttalte lagmannsretten følgende:

«Selv om konflikten i hovedsak har pågått fra høsten 2014, som er en relativt kort tidsperiode, er det etter lagmannsrettens vurdering likevel tale om en konflikt som er så fastlåst at den må karakteriseres som et alvorlig og varig motsetningsforhold. I et selskap som X – som er av begrenset størrelse og fortsatt i en utviklingsfase – vil det være potensielt helt ødeleggende for den videre driften og selskapets fremtid at det eksisterer en så alvorlig konflikt mellom store aksjonærgrupper.»¹¹⁸

---

¹¹⁶ Se Bråthen 1999 s. 94.

¹¹⁷ Se LB-2008-080764-2, nest siste avsnitt i flertallets bemerkninger.

¹¹⁸ LB-2015-137573, fjerde avsnitt under punktet «Den konkrete vurderingen av utløsningskravet».

Også i Euronics-dommen ble det på samme måte lagt avgjørende vekt på at alternative løsninger på konflikten var forsøkt, men hadde vist seg ikke å lykkes. Konflikten fremstod da som så fastlåst at den ikke ville la seg reparere.¹¹⁹

Det sentrale i domstolenes premisser synes altså å være en vurdering av motsetningsforholdet *fremover i tid*, med vekt på muligheter for å reparere forholdet. Disse synspunkter er i tråd med hensynet bak utelukkelsesadgangen. Et motsetningsforhold vil kunne skade selskapet i fremtiden uavhengig av hvor langt tilbake i tid motsetningsforholdet har materialisert seg. Behovet for å beskytte selskapet vil dermed kunne gjøre seg gjeldende også der motsetningsforholdet har vart i kort tid, så lenge motsetningsforholdet er tilstrekkelig dyptgripende og fastlåst. Dette tilsier at det ikke bør oppstilles et minstekrav til hvor lenge motsetningsforholdet må ha vart før det kan sies å være «varig».

I mange tilfeller vil det riktignok være enklere å konstatere at motsetningsforholdet ikke vil la seg reparere dersom motsetningsforholdet har bestått over en lengre periode. Lang varighet tilbake i tid vil således kunne utgjøre et bevismoment i retning av at motsetningsforholdet vil vedvare også i fremtiden. Det er videre større sannsynlighet for at alternative løsninger er forsøkt dersom motsetningsforholdet har materialisert seg over lengre tid. I Euronics-dommen hadde det vært et vanskelig forhold mellom selskapet og den aktuelle aksjonæren i nesten ti år før generalforsamlingen besluttet å reise søksmål med krav om utelukkelse. Selskapet besto av 70 aksjonærer som eide én aksje hver, og motsetningsforholdet påvirket dermed selskapet i liten grad. Av denne grunn tok det lengre tid før motsetningsforholdet viste seg å være uløselig, og før selskapet kunne påberope seg et legitimt behov for å utelukke aksjonæren.

En annen ting er at det er lite praktisk at et motsetningsforhold har vart i under ett år før kravet tas opp til behandling i domstolene. I Maestro-dommen ble vedtak om å reise søksmål med krav om utelukkelse fattet 6. desember 2006, men saken ble tatt opp til doms først 4. mars 2008.¹²⁰ På samme måte ble generalforsamlingsvedtaket om utelukkelse i Euronics-dommen fattet 21.

---

¹¹⁹ Se RG 2004 s. 790 (s. 795).

¹²⁰ Se LB-2008-080764, 15. og 17. avsnitt i beskrivelsen av sakens faktum.

april 2001, mens saken ble behandlet i Mandal tingrett først 7. mai 2003.¹²¹ Det er således lite behov for å oppstille et minstekrav til varighet tilbake i tid.

Det avgjørende må etter dette være at behovet for utelukkelse kan gjøre seg gjeldende uavhengig av motsetningsforholdets varighet tilbake i tid. Konklusjonen må dermed være at det ikke gjelder et minstekrav for hvor lenge et motsetningsforhold må ha vart før det kan sies å være varig.

Av disse grunner kan nok ikke forarbeidenes reservasjon om at motsetningsforholdet ikke kan gjelde en enkeltstående episode, gjelde ubetinget. Det avgjørende må være hvilke *virkninger* den enkeltstående episoden resulterer i.¹²²

Når det gjelder spørsmålet om hvor langt fremover i tid det må kreves at motsetningsforholdet vil bestå, tilsier de ovenfor siterte uttalelser fra forarbeidene at motsetningsforholdet må fremstå som permanent og uløselig.

5.5 Utelukkelse på grunn av «andre tungtveiende grunner»

5.5.1 «[A]ndre tungtveiende grunner» sin rolle. Aktuelle forhold

I tillegg til å legitimere utelukkelse ved kvalifiserte motsetningsforhold, oppstiller aksjeloven § 4-25 første ledd nr. 2 et annet grunnlag for å utelukke en aksjonær. Vilkåret er at «andre tungtveiende grunner tilsier utelukkelse».

Som tidligere antydnet, er det uklart hvilken rolle dette alternativet er ment å ha, ved siden av motsetningsforhold som utelukkelsesgrunnlag. Et første spørsmål er på denne bakgrunn om lovgiverne med ordlyden «andre tungtveiende grunner» tok sikte på å ramme også andre

---

¹²¹ Se RG 2004 s. 790 (s. 791 og 794).

¹²² Slik også Høyvik s. 142 (oppløsning) med videre henvisning til Aarbakke 1988 (s. 612, jf. s. 608-609).

situasjoner enn motsetningsforhold, eller om denne formuleringen bare er ment å understreke at terskelen for utelukkelse er høy.

Ordlyden «eller» i § 4-25 første ledd nr. 2 – til forskjell fra og i §§ 4-24 og 16-19 – gir inntrykk av at bestemmelsen er ment å fange opp andre tilfeller enn motsetningsforhold. Det samme gjelder at ordlyden rammer «*andre tungtveiende grunner*» (min uth). Dette inntrykket forsterkes dessuten av uttalelser i forarbeidene, hvor aksjelovutvalget skriver at § 4-25 angir to grunnlag for utelukkelse.¹²³

I publisert rettspraksis finnes det ikke eksempler på at «andre tungtveiende grunner» alene har utgjort grunnlaget for utelukkelse. Dette skyldes trolig at det ofte foreligger et motsetningsforhold på det tidspunkt sak om utelukkelse reises, slik at det gjerne er mer naturlig å prosedere forholdet etter *første alternativ* i § 4-25 første ledd nr. 2, eller etter nr. 1. I Maestrodommen forelå det således både pliktbrudd og alvorlig og varig motsetningsforhold, og rettens flertall kom til at tungtveiende grunner da tilsa utelukkelse.¹²⁴ I dommen fra Oslo tingrett om Rystad Energy vurderte retten de to alternativene under ett. Denne dommen tjener som et godt eksempel på at rollen til alternativet «andre tungtveiende grunner» i § 4-25, er uklar. Tingretten starter der med å konstatere at det ikke er noe skarpt skille mellom de to kriteriene i § 4-25 første ledd, og poengterer at også kvalifiserte motsetningsforhold vil utgjøre tungtveiende grunner for utelukkelse. Deretter skriver retten følgende:

«Behovet for samarbeid mellom aksjonærene, aksjonærenes deltakelse i driften av selskapet, og aksjespredningen, samt konkrete konflikt- og motsetningsforhold og hvordan de eventuelt påvirker selskapet, vil uansett være sentrale momenter ved vurderingen av om et utløsningskrav skal etterkommes. Uansett kreves en klar interesseovervekt i favør av selskapet for at utelukkelse skal kunne skje.»¹²⁵

---

¹²³ Se NOU 1996: 3 s. 126.

¹²⁴ Se LB-2008-080764-2, siste avsnitt i flertallets bemerkninger.

¹²⁵ 14-181304TVI-OTIR/06, s. 17-18.

Retten synes her å bygge på en oppfatning av at utelukkelsesbestemmelsen alltid legger opp til en bred overordnet interesseavveining – også der det påberopte grunnlag er motsetningsforhold. Med en slik forståelse vil funksjonen til begrepet «tungtveiende grunner» ikke nødvendigvis være å fange opp andre grunnlag for utelukkelse, men å understreke at bestemmelsen er en snever sikkerhetsventil. Når strukturen i § 4-25 sammenlignes med § 4-24, er det imidlertid vanskelig å forene en slik forståelse med ordlyden. Plasseringen av tungtveiende grunner i § 4-25, sett i sammenheng med ordlyden «andre», tilsier at lovgiver tok sikte på at også andre forhold enn motsetningsforhold skulle legitimere utelukkelse.

Både ordlyden, forarbeidene og sammenhengen med innløsningsbestemmelsen tilsier dermed at også andre forhold enn motsetningsforhold vedrørende driften kan legitimere utelukkelse.

Konklusjonen må etter dette være at «andre tungtveiende grunner» er ment å ramme også andre situasjoner enn kvalifiserte motsetningsforhold.

Spørsmålet er så om det er holdepunkter for å fastslå *hvilke* forhold som kan utgjøre andre tungtveiende grunner som tilsier utelukkelse.

Ordlyden gir ikke veiledning med hensyn til hvilke forhold som etter dette alternativet vil legitimere utelukkelse. At de grunner som påberopes må være «tungtveiende», understreker bare at bestemmelsen oppstiller en høy terskel med krav om klar interesseovervekt. Heller ikke i forarbeidene er det forklart hvilke situasjoner man her tok sikte på å ramme.

Ordlyden i aksjeloven er på dette punkt nærmest identisk med ordlyden i selskapsloven § 2-36 første ledd bokstav c. I forarbeidene til selskapslovens utelukkelsesbestemmelse, nevnes straffbare forhold og varig sykdom som eksempler på tungtveiende grunner som kan tilsi at deltakeren kan tvinges til å tre ut av selskapssamarbeidet.¹²⁶ Det er ikke gitt at disse forhold vil legitimere utelukkelse også etter aksjeloven. Årsaken til at sykdom vil være relevant i

---

¹²⁶ NOU 1980: 19 s. 127.

ansvarlige selskaper, er at deltakerne i ansvarlige selskaper i større grad er avhengige av hverandres aktive deltakelse og økonomiske evne. Disse behov gjør seg ikke i samme grad gjeldende for deltakerne i aksjeselskaper, på grunn av aksjonærenes begrensede ansvar for selskapets forpliktelser, muligheter for å delegerer kompetanse gjennom fullmakt, og hovedregelen om fri omsetning av aksjer.¹²⁷ Varig sykdom vil derfor neppe kunne utgjøre en tungtveiende grunn som tilsier utelukkelse fra et aksjeselskap.¹²⁸ Straffbare forhold begått av en aksjonær, derimot, kan tenkes å påvirke selskapet på en slik måte at behovet for utelukkelse gjør seg gjeldende.¹²⁹ Det må derfor antas at straffbare forhold etter omstendighetene vil kunne utgjøre en tungtveiende grunn som tilsier utelukkelse også fra aksjeselskap.¹³⁰

At lovgiverne i §§ 4-24 og 16-19 valgte å liste opp aktuelle situasjoner konkret, mens de i § 4-25 utelot en slik presis angivelse, gir for øvrig inntrykk av at lovgiverne ønsket å gi domstolene fleksibilitet med hensyn til hvilke forhold som kan legitimere utelukkelse. I neste punkt skal det avklares hvordan man kan anvende vurderingstemaet «andre tungtveiende grunner» i et konkret tilfelle, for å avgjøre hvorvidt oppståtte forhold – for eksempel straffbare forhold – tilsier utelukkelse av en aksjonær.

5.5.2 Innholdet i kriteriet «andre tungtveiende grunner»

Neste spørsmål blir på denne bakgrunn hva som er det nærmere innholdet i kriteriet «andre tungtveiende grunner» i § 4-25 første ledd nr. 2.

I forarbeidene til aksjeloven uttales det at dette uttrykket «understreker ... at det ved interesseavveiningen kreves en klar interesseovervekt i favør av selskapets interesse i utløsning».¹³¹ Denne uttalelsen gir ikke særlig mer bidrag enn det som følger av en tolkning av ordlyden.

---

¹²⁷ Jf. hhv. aksjeloven §§ 1-2, 5-2 første ledd og 4-15 første ledd.

¹²⁸ Dog i motsatt retning, men noe unyansert Bråthen 1999 s. 102.

¹²⁹ Aarbakke mfl. nevner således straffbare forhold som underslag og utroskap, men da som en type personlige motsetningsforhold (s. 301). Også Bråthen 1999 viser til selskapslovens forarbeider og skriver at straffbare forhold kan utgjøre tungtveiende grunner (s. 102).

¹³⁰ Se punkt 5.5.2 og 5.5.3.

¹³¹ NOU 1996: 3 s. 126.

Når lovgiverne i forarbeidene skriver at tungtveiende grunner legger opp til en interesseavveining, kunne dette tilsi at man ved tolkningen av dette grunnlaget kunne hente veiledning i rettskilder tilknyttet de tilsvarende formuleringer i §§ 4-24 og 16-19. Også der er formuleringen ment å understreke at domstolene må vurdere om det er overvekt av interesser i den ene eller andre retningen.¹³² Etter ordlyden er imidlertid tungtveiende grunner, som nevnt, tildelt en helt annen rolle i § 4-25 – nemlig som et selvstendig grunnlag for utelukkelse. Når den samme formulering er tildelt en såpass ulik funksjon i de to bestemmelsene, blir det på dette punkt vanskelig å overføre argumenter tilknyttet § 4-24 ved tolkningen av andre alternativ i § 4-25 første ledd nr. 2.

Som vist til innledningsvis i avhandlingen, ble aksjelovens utelukkelsesadgang drøftet med utgangspunkt i selskapslovens tilsvarende adgang. Etter selskapsloven § 2-36 første ledd bokstav c kan utelukkelse skje dersom «tungtveiende grunner ellers» tilsier det. På dette punkt fremstår aksjelovens bestemmelse nærmest som en kopi av selskapslovens. I forarbeidene til selskapsloven heter det følgende om alternativet tungtveiende grunner:

«Også her kommer synspunktet bristende forutsetninger inn. Etter dette alternativ må det ha inntrådt slike forhold at det ville være klart urimelig og til skade for selskapet om vedkommende fikk fortsette som deltaker.»¹³³

Alternativet «andre tungtveiende grunner» synes således å legge opp til en vurdering av om forutsetningene for selskapsamarbeidet har bristet. Dette er i tråd med den parallell som i kapittel 3 ble trukket mellom aksjelovens utelukkelsesadgangen og den obligasjonsrettslige lære om bristende forutsetninger.

Utelukkelsesvurderingen fordrer imidlertid et skjønnsstema som ikke gjenfinnes i den obligasjonsrettslige forutsetningslæren.¹³⁴ Som påpekt i sitatet fra selskapslovens forarbeider,

---

¹³² Jf. Ot.prp. nr. 23 (1996-1997) s. 108.

¹³³ NOU 1980: 19 s. 127.

¹³⁴ Slik også påpekt av Woxholth 2005 s. 183.

oppstår behovet for utelukkelse først dersom det vil være *klart urimelig og til skade for selskapet* om den det gjelder får fortsette som deltaker.¹³⁵ Den obligasjonsrettslige forutsetningslæren må dermed overføres til aksjeselskapsrettens område, men samtidig tilpasses og omformuleres på en slik måte at særtrekkene ved den aksjeselskapsrettslige utelukkelsesbestemmelse i tilstrekkelig grad hensyntas og formidles.

Kriteriet «andre tungtveiende grunner» kan etter dette presiseres til følgende vurderingstema: Medfører de påberopte grunner at forutsetninger for selskapssamarbeidet har bristet på en slik måte og i en slik grad at det vil være klart urimelig og til vesentlig skade for selskapet om aksjonæren får fortsette i selskapet?

5.5.3 Retningslinjer for skjønnet

Spørsmålet er så hvilke momenter som vil være relevante ved anvendelsen av dette presiserte vurderingstemaet.

Vilkårene for å sette til side en avtale etter den alminnelige læren om bristende forutsetninger, er at avtalen er inngått med en bestemt *forutsetning*, at forutsetningen var *motiverende* for løftegiver, at dette var *synbart* for løftemottaker, samt at det er rimelig at *løftemottaker bærer risikoen for forutsetningsbristen*.¹³⁶

Selv om de konkrete vilkårene i den obligasjonsrettslige forutsetningslære ikke kan overføres til selskapsrettens område, jf. kapittel 3 i avhandlingen, kan vilkårene gi inspirasjon med hensyn til relevante momenter ved en utelukkelsesvurdering. Kravet om at det må påvises en bestemt forutsetning, og at denne var synbar for partene, må gjelde også i selskapsretten. En aksjonær kan ikke utelukkes på bakgrunn av en forutsetning som vedkommende ikke hadde kjennskap til. Vilårene om at forutsetningen var motiverende og spørsmålet om hvem som rimeligvis

---

¹³⁵ Jf. også punkt 5.4.2 ovenfor og aksjelovens forarbeider (Ot.prp. nr. 23 (1996-1997)) s. 110. Se også Woxholth 2005 s. 183 med videre henvisning til NOU 1980: 19 s. 127.

¹³⁶ Se Hagstrøm s. 260.

skal bære risikoen for forutsetningsbristen, erstattes av kravet om at det vil være urimelig og til vesentlig skade for selskapet dersom aksjonæren får beholde sitt eierskap.¹³⁷

Startpunktet for vurderingen vil altså være å avgjøre hvilke synbare forutsetninger som lå til grunn for selskapssamarbeidet. Ved denne vurderingen må man anvende regler og retningslinjer fra alminnelig avtalerett. De avtaler som regulerer samarbeidet vil utgjøre utgangspunktet for tolkningen, men ethvert forhold som kan belyse innholdet i partenes plikter, er relevant.¹³⁸

Avtaleforholdet mellom partene i selskapssamarbeidet er i stor grad regulert i aksjeloven. Selskapsforholdet er i tillegg forutsatt regulert i selskapets vedtekter.¹³⁹ Aksjeloven §§ 4-16 andre ledd tredje punktum og 4-18 første ledd gir således selskapet mulighet til å innta i vedtektene krav til egenskaper eller andre forhold ved eksisterende eller inntredende aksjonærer, og loven gir her forholdsvis vide rammer for avtalefriheten. Aksjeloven og selskapets vedtekter må, på denne bakgrunn, tjene som utgangspunkt når det skal avgjøres hvilke forutsetninger som ligger til grunn for samarbeidet. En annen kilde som kan gi holdepunkter for gjeldende forutsetninger, er eventuelle aksjonæravtaler. Selv om aksjonæravtalenes selskapsrettslige virkning er omdiskutert i teorien, vil avtalens bestemmelser kunne gi holdepunkter for hvilke forutsetninger som ligger til grunn mellom de aksjonærer som er part i aksjonæravtalen.¹⁴⁰

At aktørene i selskapssamarbeidet er gitt anledning til å innta eventuelle forutsetninger både i vedtektene og aksjonæravtaler, kan tilsi at det bør utvises varsomhet ved å legge til grunn øvrige forutsetninger som gjeldende for selskapsforholdet. Læren om bristende forutsetninger er imidlertid ment å komme partene til unnsetning i tilfeller hvor det inntrer forhold som partene ikke hadde tenkt på å regulere. Unnlåtelsen av å regulere forholdet bygger gjerne ikke på et bevisst valg, og det kan av denne grunn ikke legges for stor vekt på manglende regulering. Der tre aksjonærer går sammen om å eie og drive en barnehage i form av et aksjeselskap, og den

---

¹³⁷ Det presiseres at de grep som foretas i det følgende ikke er foretatt i autoritative rettskilder, men bygger på forfatterens egen slutning basert på det vurderingstema som ovenfor ble formulert med utgangspunkt i aksjelovens og selskapslovens forarbeider.

¹³⁸ Jf. Giertsen 2014, s. 115.

¹³⁹ Jf. aksjeloven § 2-1 forutsetningsvis.

¹⁴⁰ Om aksjonæravtalers selskapsrettslige virkning, se f.eks. Giertsen 2002 s. 533-545.

ene gjør seg skyldig i pedofili, kan det ikke forventes at partene i vedtektene har inntatt klausuler om at aksjonærene må ha et lovlydig og naturlig forhold til barn. Likevel vil selskapet i slike tilfeller kunne ha behov for å regulere aksjonærsammensetningen for å ivareta selskapets omdømme. Betenkelighetene ved å innfortolke forutsetninger som ikke fremgår av avtaledokumentene, reduseres dessuten av kravet om at det vil være urimelig og til skade for selskapet om aksjonæren får beholde sitt eierskap. Den høye terskelen blir således reflektert i dette kravet om at de påberopte forhold får betydning for selskapet.

Etter at eventuelle forutsetninger for selskapsforholdet er kartlagt, må det konstateres at det påberopte forhold innebærer en brist i en eller flere av disse. Deretter blir det avgjørende om det vil være *urimelig* og til *vesentlig skade* for selskapet dersom aksjonæren får beholde sin eierposisjon i selskapet. Det er her interesseavveiningen fra forarbeidene kommer inn.¹⁴¹

Det beviskrav med hensyn til skadepotensiale som ble etablert i punkt 5.4.2 bygde på generelle betraktninger omkring utelukkelsesadgangen som sådan, og må derfor antas å gjelde også der det påberopte grunnlag er at andre tungtveiende grunner tilsier utelukkelse. Det må således være *overveiende sannsynlig* at forutsetningsbristen vil skade selskapet vesentlig.

Som illustrert flere ganger i denne avhandlingen, vil behovet for utelukkelse være størst i de tilfeller hvor aksjeselskapet har likhetstrekk med de selskaper som reguleres av selskapsloven.¹⁴² Graden av fare for skade vil slikt sett bero på virksomhetens art, størrelsen av den aksjepost som kreves utelukket, aksjonærens rolle i selskapsdriften, aksjespredningen og de øvrige *rammene for selskapsamarbeidet*. Disse momenter må så vurderes opp mot *karakteren av de påberopte grunner for utelukkelse*.¹⁴³ Det er for eksempel større fare for at pedofili hos en aksjonær vil skade selskapet dersom aksjonæren har dominerende innflytelse i selskapet, og av omgivelsene identifiseres med virksomheten, enn der aksjonæren utelukkende opptrer som passiv investor i selskapet. Faren for skade på selskapet som følge av en aksjonærs

---

¹⁴¹ Se NOU 1996: 3 s. 126.

¹⁴² Jf. Ot.prp. nr. 23 (1996-1997) s. 110.

¹⁴³ Slik også i 14-181304TVI-OTIR/06, s. 17-18.

pedofili vil videre kunne være større dersom selskapet driver barnehagevirksomhet, enn dersom virksomheten består i møbelsalg.

Hvorvidt det vil være urimelig for selskapet at aksjonæren får beholde sin eierposisjon, vil bero på om selskapets interesser i utelukkelse er sterkere enn aksjonærens ulemper ved utelukkelsen. I og med at terskelen for utelukkelse er høy, kreves det klar interesseovervekt i favør av selskapet.¹⁴⁴

Ved denne vurderingen må det for det første legges vekt på *arten og omfanget* av skaden eller skadefaren. Det må være fare for *vesentlig* skade.¹⁴⁵ Det må også sees hen til *mulighetene for alternative løsninger*. I Hålogaland lagmannsretts dom inntatt i RG 1980 s. 763 vurderte retten således om problemet kunne løses ved at den ene parten fratradte sine posisjoner og gikk over i en mer passiv rolle i selskapet.¹⁴⁶ Dommen gjaldt oppløsning av selskapet, men i og med at utelukkelse har karakter av sikkerhetsventil, bør det også ved utelukkelse undersøkes om slike løsninger kan bekjempe problemet. Hvorvidt alternative løsninger var forsøkt, ble også vektlagt i Euronics-dommen. Selskapet hadde der tilbudt seg å kjøpe aksjonærens aksjer til det dobbelte av utelukkelsessummen, men uten å lykkes.¹⁴⁷

Også aksjonærens *muligheter for å omsette aksjene*, kan tillegges vekt. Dersom denne muligheten er sterkt begrenset som følge av vedtektsklausuler eller markedsmekanismer, vil behovet for å beskytte selskapet være større. Dette momentet ble tillagt betydelig vekt i Euronics-dommen.¹⁴⁸ Samtidig må det ved vektleggingen av dette momentet tas i betraktning at det er selskapet ved generalforsamlingen selv som vedtar eventuelle omsetningsbegrensninger.¹⁴⁹ Denne omstendighet kan svekke vekten av omsetningsbegrensninger som argument for utelukkelse.

---

¹⁴⁴ Jf. NOU 1996: 3 s. 126.

¹⁴⁵ Jf. NOU 1996: 3 s. 76 og Ot.prp. nr. 23 (1996-1997) s. 110.

¹⁴⁶ Se RG 1980 s. 763 (s. 770).

¹⁴⁷ Se RG 2004 s. 790 (s. 795).

¹⁴⁸ Se for eksempel RG 2004 s. 790 (s. 795).

¹⁴⁹ Jf. aksjeloven § 4-16 andre ledd.

Det må naturligvis også legges vekt på *enkeltaksjonærens ulemper* ved å bli utelukket. I denne sammenheng vil eventuelle *klanderverdige forhold* ved aksjonæren også etter dette grunnlaget være av betydning. Slike subjektive momenter har stått sentralt i underrettspraksis, blant annet i Maestro-dommen. Lagmannsretten uttalte der at aksjonærens alvorlige plikt- og tillitsbrudd måtte veie tungt ved vurderingen av om aksjonæren skulle utelukkes.¹⁵⁰ Der de oppståtte forhold ikke kan bebreides aksjonæren, bør det kreves desto større fordeler for selskapet for at utelukkelse skal være en legitim beføyelse.¹⁵¹

6. AVSLUTTENDE BEMERKNINGER

Drøftelsene i denne avhandlingen har vist at utelukkelsesadgangen er ment å beskytte majoritetsaksjonærenes interesser, og at terskelen for å gi medhold i et krav om utelukkelse, er høy. Det kreves generelt overveiende sannsynlighet for at selskapet vil bli vesentlig skadelidende dersom aksjonæren får beholde sitt eierskap til selskapets aksjer, og at situasjonen fremstår som uløselig.

Avslutningsvis er det behov for å knytte noen ytterligere bemerkninger til utformingen av bestemmelsen og rollen til kriteriet «andre tungtveiende grunner» i § 4-25 første ledd nr. 2.

Gjennom analysen av ordlyden «andre tungtveiende grunner» har jeg illustrert hvordan det kan oppstå behov for å utelukke aksjonærer også i andre situasjoner enn ved motsetningsforhold mellom aksjonærene. Slikt sett er det naturlig at dette kriteriet tjener som et eget, alternativt grunnlag for utelukkelse. Samtidig viser gjennomgangen av rettspraksis at kriteriet så langt ikke har utgjort noe selvstendig grunnlag for utelukkelse. I stedet anvender underretten dette vilkåret som et *tillegg* til de andre grunnlagene, for å understreke at terskelen for utelukkelse er høy og at avgjørelsen må bygge på en interesseavveining.¹⁵² Domstolene utvisker på denne måten skillet mellom de to alternativene i § 4-25 første ledd nr. 2.

---

¹⁵⁰ Se LB-2008-08764-2, siste avsnitt i flertallets bemerkninger.

¹⁵¹ Jf. også punkt 5.4.3.

¹⁵² Slik f.eks. LB-2008-080764-2 og 14-181304TVI-OTIR/06.

At kriteriet i praksis anvendes på denne måten, er forståelig. Ved spørsmål om utelukkelse er det behov for å vektlegge flere momenter enn de som formidles gjennom vilkåret «alvorlig og varig motsetningsforhold vedrørende driften av selskapet». De momentene som i punkt 5.5.3 ble angitt som retningsgivende for skjønnet ved vurderingen av om andre tungtveiende grunner tilsier utelukkelse, gjelder for eksempel utelukkelsesadgangen generelt, og bør derfor vektlegges også der utelukkelseskravet begrunnes i oppståtte motsetningsforhold. Uttalelser i forarbeidene viser således at momenter som *rammene for selskapssamarbeidet og muligheter for alternative løsninger* generelt vil påvirke adgangen til utelukkelse.¹⁵³ Ordlyden «alvorlig og varig» legger imidlertid ikke uten videre opp til å vektlegge slike momenter. Den høye terskelen for utelukkelse blir videre tydeligere formidlet dersom det stilles et overordnet krav om at tungtveiende grunner tilsier utelukkelse.

Med domstolenes løsning på den nevnte problematikken sikres den bredden i vurderingen som lovgiver i utgangspunktet la opp til å foreta. På denne måten ivaretas også bestemmelsens preg av sikkerhetsventil. Den alminnelige borger vil imidlertid først og fremst forholde seg til lovens ordlyd. Etter min mening hadde det derfor, både lovteknisk og av hensyn til forutberegnelighet, vært bedre om bestemmelsen *både* hadde oppstilt et eget fleksibelt grunnlag som kan ramme andre bristende forutsetninger enn oppståtte motsetningsforhold, *og* et overordnet krav om at tungtveiende grunner tilsier utelukkelse.

---

¹⁵³ Jf. Ot.prp. nr. 23 (1996-1997) s. 110.

7. KILDER

7.1 Lover

Aksjeloven   Lov 13. juni 1997 nr. 44 om aksjeselskaper

Selskapsloven   Lov 21. juni 1985 nr. 83 om ansvarlige selskaper og kommandittselskaper

Tvisteloven   Lov 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister

7.2 Forarbeider

Ot.prp. nr. 23 (1996-1997) «Om lov om aksjeselskaper (aksjeloven) og lov om allmennaksjeselskaper (allmennaksjeloven)»

NOU 1996: 3 «Ny aksjelovgivning»

Ot.prp. nr. 36 (1993-1994) «Om lov om aksjeselskaper (aksjeloven)»

NOU 1980: 19 «Lov om selskaper m.v.»

NOU 1979: 32 «Formuerettslig lempingsregel»

7.3 Rettspraksis

7.3.1 Høyesterettspraksis

Rt. 2012 s. 1951

Rt. 2010 s. 291

Rt. 2000 s. 931   Inco-dommen

Rt. 1999 s. 922   Salhusbro-dommen

Rt. 1960 s. 1345

Rt. 1952 s. 615

7.3.2 Underrettspraksis

14-181304TVI-OTIR/06	Rystad Energy (Oslo tingrett)
LA-2015-4323	(Agder)
LB-2015-137573	Virtuell treningssykkel-dommen (Borgarting)
11-181382TVI-BBYR/02	(Oslo tingrett)
RG 2011 s. 644	(Borgarting)
LB-2008-80764-2	Maestro-dommen (Borgarting)
RG 2008 s. 752	(Borgarting)
RG 2008 s. 620	(Borgarting)
RG 2007 s. 1153	(Oslo tingrett)
RG 2004 s. 1346	(Oslo tingrett)
RG 2004 s. 790	Euronics-dommen (Agder)
RG 1980 s. 763	(Hålogaland)

7.4 Litteratur

Aarbakke 1988	Aarbakke, Magnus, «Mislighold i aksjeselskap», <i>Lov, dom og bok: Festskrift til Sjur Brækhus</i> , Thor Falkanger og Hans Jacob Bull (red.) (Oslo 1988) s. 603-613
Aarbakke mfl.	Aarbakke, Magnus mfl., <i>Aksjeloven og allmennaksjeloven kommentarutgave</i> , 3. utgave (Oslo 2012)

- Andenæs   Andenæs, Mads Henry, *Aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper*, 2. utgave (Oslo 2006)
- Bråthen 1999   Bråthen, Tore, «Innløsning og utelukkelse av aksjonær», *Nordisk tidsskrift for Selskabsret*, 1999: 4 s. 86-107
- Bråthen 2009   Bråthen, Tore, «Kan man kvitte seg med en umulig medaksjonær», *Styremedlem og aksjonær*, 2. utgave (Oslo 2009) s. 85-88
- Giertsen 2014   Giertsen, Johan, *Avtaler*, 3. utgave (Oslo 2014)
- Giertsen 2003   Giertsen, Johan, «Aksjeselskapsretten som obligasjonsrettslig disiplin», *Nordisk tidsskrift for Selskabsret*, 2003 s. 53-70
- Giertsen 2002   Giertsen, Johan, «Har aksjonæravtaler selskapsrettslig virkning», *Nybrott og odling: Festskrift til Nils Nygaard*, Gudrun Holgersen, Kai Krüger, Kåre Lilleholt og Bjarte Askeland (red.) (Bergen 2002) s. 533-545
- Hagstrøm   Hagstrøm, Viggo, *Obligasjonsrett*, 2. utgave (Oslo 2011)
- Høivik   Høivik, Knut, «Samarbeidsproblemer som grunnlag for en aksjeeiers krav om oppløsning av selskapet», *Lov og Rett*, 2006 s. 131-155

- Normann 2009   Normann, Kristin, «Misligholdsbeføyelser ved brudd på aksjonæravtale», *Institutt for privatretts Skriftserie nr. 175*, 2009 s. 41-58
- Normann 1994   Normann, Kristin, *Styremedlemmers erstatningsansvar i aksjeselskaper* (Oslo 1994)
- Skoghøy   Skoghøy, Jens Edvin A., «Reelle hensyn som rettskilde», *Lov og Rett*, 04/2013 s. 257-258
- Truyen 2005   Truyen, Filip, *Aksjonærenes myndighetsmisbruk* (Oslo 2005)
- Werlauff   Werlauff, Erik, *Selskapsret*, 9. utgave (København 2013)
- Woxholth 2005   Woxholth, Geir, *Selskapsloven kommentarutgave*, 6. utgave (Oslo 2005)
- Woxholth 2014   Woxholth, Geir, *Selskapsrett*, 5. utgave (Oslo 2014)
- Jannik Woxholth   Woxholth, Jannik, *Aksjonæravtaler*, 2. utgave (Oslo 2014)